

TÁMOP 5.4.1. „Szociális és gyermekvédelmi szabályzó rendszer kidolgozása” pillér

Gyermekvédelmi szakellátás

Készült a TÁMOP 5.4.1.-08/1-2009-0002 projekt azonosító számú „A szociális szolgáltatások modernizációja, központi és stratégiai tervezési kapacitások megerősítése, szociálpolitikai döntések megalapozása – Szabályozási pillér (I.)” projekt keretében

Budapest, 2011. szeptember

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Tartalomjegyzék

1. Bevezető.....	3
1.1. A szakmai szabályozók elkészültének okai	3
1.2. Az ellátás meghatározása	4
1.3. Célok, eredmények.....	5
1.4. A gyermekevédelmi szakellátás missziója.....	6
1.5. Alapelvek	9
1.6. Sztenderdek	12
1.6.1. Sztenderd: A nevelőszülői ellátás	12
1.6.2. Sztenderd: A gyermekotthoni (lakásotthoni) ellátás	16
1.6.3. Sztenderd: Területi gyermekevédelmi szakszolgáltatás	23
1.6.4. Sztenderd: Örökbefogadás	30
1.6.5. Sztenderd: Utógondozói ellátás	35
1.7. Kritériumok	37
2. Protokollok	
2.1. Szakellátásba kerülés – Javaslattétel a hatósági intézkedések kezdeményezésére	
2.2. Szakellátásba kerülés – A befogadó otthon	
2.3. Szakellátásba kerülés – A megyei, fővárosi, országos gyermekevédelmi szakértői bizottság szakvéleményének elkészítése	
2.4. Szakellátásba kerülés – A gondozási hely meghatározása	
2.5. Gyermekotthoni ellátás	
2.6. Otthont nyújtó ellátás a nevelőszülői családban	
2.7. Hazagondozás	
2.8. Területi gyermekevédelmi szakszolgáltatás – Gyámi, gondozói tanácsadás	
2.9. Területi gyermekevédelmi szakszolgáltatás – Hivatásos gyámság	
2.10. Területi gyermekevédelmi szakszolgáltatás – Módszertani szaktanácsadás	
2.11. Területi gyermekevédelmi szakszolgáltatás – Nyilvántartás	
2.12. Örökbefogadás	
2.13. Utógondozói ellátás	

1. Bevezető

1.1. A szakmai szabályozók elkészültének okai

A Gyermekvédelmi törvény hatályba lépése új alapokra helyezte a gyermekvédelmet, a gyermekvédelem intézményrendszere teljeskörű strukturális átalakuláson ment keresztül, amely kihatott a gyermekvédelmi szakma fejlődésére is. Ez azt jelenti, hogy a rendszerváltozás a Gyermekvédelmi törvény hatályba lépésével érte el a magyar gyermekvédelmet, a törvény megalkotása ugyanis önálló és független rendszerre formálta azt. A gyermekvédelem szakmai szabályozói elkészítésének lehetőségét tehát a Gyermekvédelmi törvény és az eltelt években végbemenő, a gyermekvédelem minden elemére kiható változások alapozták meg. Az eltelt 13 év alatt felhalmozódott tapasztalatok elengedhetetlenné teszik a szakmai szabályok megfogalmazását.

A gyermekvédelem feladata, hogy az ország társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális körülményei között a gyermekek szükségleteinek kielégítésére vonatkozó szabályokat megfogalmazza, továbbá az e szabályok szerint működő ellátórendszert kiépítse. Ez az ellátórendszer a gyermekvédelem, intézményrendszere differenciált és speciális. A szolgáltatások elemeinek professzionális megvalósulása a gyermekvédelem módszertana. A módszertan, definíciója szerint a megismerés eszköze, a valóság megértésének és a tanultak alkalmazásának eszköze, és a szabályok rendszere. Ennek megfelelően a módszertan három funkcionális eleme a megismerés, az alkalmazás és a szabályozás. Célját és folyamatát vizsgálva minden módszertani tevékenység a szakmai szabályok megalkotásának irányába tart, ennek következtében a módszertani munka eredménye a szakterületek szakmai szabályainak, módszertani protokolljainak elkészítése.

A szakmai szabályok a feladatok ellátásának szabályozását jelentik, tulajdonképpen szakmai-etikai megközelítésen alapuló problémakezelést, annak standardizálását nevezhetjük szakmai szabálynak. A szakmai szabályok kialakítása a jó gyakorlatok (Good Practice) gyűjtésével kezdődik, majd a tapasztalatok feldolgozása után, a módszertani útmutatók segítségével egy-egy szolgáltató szakember kollektíva elkészítheti saját szakmai szabály gyűjteményét. Ezekből alakulhat ki egy szakterület szakmai szabály kódexe, amely elvezethet a gyermekvédelem szakmai szabály kódexének elkészüléséhez.

A szakmai szabály fogalmának általános megfogalmazására a Gyvt. életbelépése után került sor, eszerint a szakmai szabályok az egyes gyermekvédelmi intézmények/ellátási formák céljának és feladatának megfelelően csoportosítják, rendszerezik, foglalják kódexbe az intézmény/ellátási forma működésének személyi és tárgyi feltételeit, az ott felhasznált ismereteket és az alkalmazott módszereket. Ezenkívül pontosan meghatározzák azt is, hogy mit kell tudniuk az

alkalmazottaknak, és mit nyújt az intézmény az ellátottaknak. A szakmai szabályok a bennük foglalt lépések, eljárási folyamat tartalmát tekintve a szükségletek kielégítésének olyan feltétel-, ismeret-, módszer- és követelmény-rendszereként állnak elő, amit a szakma önmagával szemben támaszt. A szakmai szabályok közül a gyermekvédelem számára elsősorban a protokollok kialakítása szükséges, mivel az irányelvek és sztenderdek a jogszabályokban megtalálhatók.

Az eredményes és jó színvonalú tevékenység elérése érdekében végzett szolgáltatási tevékenységek meghatározása a protokoll. A protokoll – az azonosított jó gyakorlatok alapján - leírja és rendszerezi mindazokat a folyamatokat, tevékenységeket, eseményeket, kapcsolatokat és feltételeket, melyek egy meghatározott szolgáltatási eredmény eléréséhez szükségesek. Ez a szabályozóanyag-típus tehát részletesen, lépésekre bontva leírja az utakat, melyek az adott követelmények eléréséhez vezethetnek.

A TÁMOP 5.4.1 kiemelt projekt szabályozási pillérében sor kerülhetett a szakmai szabályok kialakítására az idei évtől. Ennek keretében már elkészültek a szabályozó anyagok, melyek szakértői bírálat és kipróbálás nyomán módosításra, majd bevezetésre kerülnek. A szabályozási pillér átfogó céljai a szakmai szabályok megalkotásának során:

- A szolgáltató rendszer átláthatóságának, tervezhetőségének javítása (jó kormányzás)
- A szolgáltatások hatékonyságának növelése, minőségük javítása (legjobb minőség)
- Növelni a szakma képességét arra, hogy meghatározza a saját működési területét befolyásoló szabályokat
- A szakmai szabályok kidolgozása és bevezetése a szakma tanulási folyamatává váljon
- Fiatal szakemberek szakértővé válásának elősegítése

1.2. Az ellátás meghatározása

A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység. A gyermekek védelmét pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, illetve gyermekvédelmi szakellátások, valamint e törvényben meghatározott hatósági intézkedések biztosítják. A szakellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását, valamint a gyermekvédelmi szakszolgáltatásokat.

Otthont nyújtó ellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek

számára a teljes körű ellátást, a családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő, családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozást, vagy ha ez nem lehetséges, az örökbefogadásának elősegítését, a családjába történő visszailleszkedéshez, önálló életének megkezdéséhez szükséges utógondozást.

Az otthont nyújtó ellátás keretében különleges ellátást kell biztosítani a tartósan beteg, illetve fogyatékos, és a kora miatt sajátos szükségletekkel bíró három év alatti gyermek számára; továbbá speciális ellátást kell biztosítani a súlyos személyiségfejlődési zavarokkal küzdő, illetve súlyos pszichotikus vagy neurotikus tüneteket mutató gyermek, a súlyos beilleszkedési zavarokat vagy súlyos antiszociális magatartást tanúsító gyermekkorú elkövető, az alkohol, drog és egyéb pszichoaktív szerekkel küzdő gyermek számára.

Az otthont nyújtó ellátás során a gyermekek helyzetét folyamatosan figyelemmel kell kísérni, illetve a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság véleménye alapján évente, a három éven aluli gyermek esetében félévente felül kell vizsgálni.

Otthont nyújtó ellátást biztosít a nevelőszülő a működtető közreműködésével, vagy a gyermekotthon, vagy az Szt. hatálya alá tartozó fogyatékosokat ápoló-gondozó bentlakásos intézmény, illetve fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek lakóotthona a területi gyermekvédelmi szakszolgálat támogatásával, különösen családgondozással, a gyermek törvényes képviselőjének ellátásával.

Az utógondozói ellátás keretében kell lakhatást és szükség szerint további ellátást biztosítani azon átmeneti vagy tartós nevelésből kikerült fiatal felnőttnek, akinek utógondozói ellátását a gyámhivatal elrendelte. A gyámhivatal által elrendelt utógondozói ellátás keretében a fiatal felnőtt számára szükség esetén teljes körű ellátást, és az önálló élet megkezdéséhez szükséges személyre szóló tanácsadást, a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében segítségnyújtást (a továbbiakban: utógondozás) kell biztosítani. Az utógondozói ellátást nevelőszülő, gyermekotthon, utógondozó otthon vagy az általuk, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgálat által működtetett, lakhatást nyújtó külső férőhely, különösen albérlet vagy egyéb hely (a továbbiakban: külső férőhely) biztosítja.

A megyei, fővárosi önkormányzat a gyermekvédelmi szakszolgáltatás feladatait a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság útján és gyermekvédő intézet vagy más szakszolgáltatást nyújtó intézmény (a továbbiakban együtt: területi gyermekvédelmi szakszolgálat) működtetésével biztosítja. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat szolgáltatási, szervezési, tanácsadói és gondozási feladatokat végez.

1.3. Célok, eredmények

A szabályozó anyagok elkészítésének célja az, hogy nyilvánvaló és egyértelmű legyen, mikor mit kell a segítő szakembernek tennie.

Segítő munkáját elsődlegesen a segített gyerek legjobb érdeke kell, hogy meghatározza.¹

Eredményesség

A protokollok egységes használata a szolgáltatásokat összehasonlíthatóvá, illetve mérhetőbbé teszi. Evvel az összemérhetőséggel a gyermekevédelem formálói könnyen képet kaphatnak a hiányokról, ellátási egyenlőtlenségekről, a fejlesztendő területekről.

A terepen dolgozó szociális segítő szakemberek a protokollok használatával könnyebben eligazodnak szakmai tennivalóik tengerében.

1.4. A gyermekevédelmi szakellátás missziója

A gyermekevédelmi szakellátás missziója a gyermekek jogainak érvényesülése érdekében a védelem biztosítása a gyermekek számára a fejlődésüket akadályozó vagy hátráltató veszélyek ellen, családot helyettesítő ellátás biztosítása számukra továbbá a családi kapcsolatok támogatása és megerősítése, amelyek gyermekek mielőbbi hazakerülését szolgálják.

A gyermekek jogairól a következőket mondja az 1997. évi XXXI. Törvény:

6. § (1) A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez.

(2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.

(3) A fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz.

(4) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek ellen védelemben részesüljön.

(5) A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.

(6) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, továbbá hogy védelmet élvezzen az olyan

¹ Szabályozó anyagainkban következetesen „az adott gyermek legjobb érdeke” kifejezést használjuk a jogszabályban szereplő „a gyermek mindenek felett álló érdeke” kifejezés helyett. A személyes szolgáltatások ugyanis nem egy általános elvet, a gyermek mindenek felett álló érdeke elsődlegességének elvét követi, hanem a szolgáltatásban közvetlenül érintett gyerek személyiségét, körülményeit, lehetőségeit veszik figyelembe, a segítő szakemberek munkájuk során így az adott gyerek legjobb érdekét szolgálják.

káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.

7. § (1) A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani.

(2) A gyermeknek joga van - örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában - a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez.

(3) A gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzetiségi, etnikai és kulturális hovatartozására.

(4) Ha törvény másként nem rendelkezik, a gyermeknek a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és - a vér szerinti család beleegyezése mellett - a kapcsolattartáshoz.

(5) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek.

8. § (1) A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék.

(2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő ügyekben az e törvényben meghatározott fórumoknál panasszal éljen.

(3) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és törvényben meghatározott más szerveknél eljárást kezdeményezzen.

9. § (1) Az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermek joga különösen, hogy életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodóan

a) állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátásban, gondozásban, - nemzetiségi, etnikai és vallási hovatartozását figyelembe vevő - megfelelő nevelésben, oktatásban részesüljön,

b) gondozási helyének megváltoztatását, gyermekével vagy testvéreivel való együttes elhelyezését kezdeményezze,

c) felzárkóztató, tehetségfejlesztő programokon és érdeklődésének megfelelő szabadidős foglalkozásokon vegyen részt,

d) vallási vagy lelkiismereti meggyőződését szabadon megválassza, kinyilvánítsa és gyakorolja, valamint hit- és vallásoktatásban vegyen részt,

e) véleményt nyilvánítson a részére biztosított nevelésről, oktatásról, ellátásról, a személyét érintő kérdésekben meghallgassák, tájékoztassák,

- f) érdekei képviseletére gyermekönkormányzat létrehozását kezdeményezze,
- g) támogatást kapjon gondozójától, törvényes képviselőjétől családi környezetébe való visszatéréséhez,
- h) családi környezetébe való visszatérését kezdeményezze,
- i) személyes kapcsolatait ápolhassa,
- j) a személyes tulajdon szokásos tárgyaihoz fűződő jogait gyakorolhassa,
- k) utógondozásban részesüljön.

(2) Ha az (1) bekezdés i) pontja szerinti jog gyakorlása a gyermek személyiségfejlődését hátrányosan befolyásolja, a szülő vagy más kapcsolattartásra jogosult közeli hozzátartozó kapcsolattartási joga az e törvényben foglaltak szerint korlátozható, megvonható vagy szüneteltethető.

(3) A speciális gyermekotthonban vagy gyermekotthon speciális csoportjában elhelyezett gyermeket - helyzetére való tekintettel - fokozott védelemben kell részesíteni.

(4) A speciális gyermekotthonban elhelyezett gyermek

a) egészségügyi ellátására, személyisége korrekciójához szükséges terápiára az állapotának megfelelő és a többi gyermek biztonságát védő módon, továbbá

b) gondozása és nevelése során jogait, személyes szabadságát korlátozó intézkedés alkalmazására csak feltétlenül indokolt esetben önmaga vagy mások veszélyeztetése esetén kerülhet sor.

A fejlődésükben veszélyeztetett gyermekek védelme érdekében nyújtott szolgáltatások bizonyos előfeltevéseken alapulnak.

A gyermekek harmonikus felnevelkedése közös érdeke a társadalomnak és a gyermekeket nevelő családoknak. A gyermekek harmonikus fejlődéséért elsősorban családjuk a felelős, de a felnövekvő nemzedékért viselt általános társadalmi felelősség letéteményeseként az állam egyrészt gondoskodik azokról a feltételekről, amelyek támogatják a családokat gyermeknevelési feladataik teljesítésében, másrészt szolgáltatásaival, illetve szükség esetén hatósági beavatkozással védelmet biztosít a gyermekek számára a fejlődésüket akadályozó vagy hátráltató veszélyek ellen.

A gyermekvédelmi szakma sajátos értéktételezései, melyek a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások felépítésében közrejátszanak, az államnak ebben a felelősségvállalásában gyökereznek. A gyermekekért viselt kettős felelősségből adódó konfliktusok kezelése a gyermekjóléti és gyermekvédelmi munka sajátossága. A gyermekvédelmi szakellátások tehát egyrészt támogatják a gyermek megfelelő fejlődését, biztosítják védelmét a családot helyettesítő ellátásban, másrészt elősegítik kapcsolatai erősítését, kialakítását családjával, rokonaival a minél előbbi családjába történő visszatérése érdekében.

A gyermek jogai és legjobb érdeke minden olyan esetben elsőbbséget élveznek a szülők és a gyermekkel kapcsolatba kerülő mások jogaival és érdekeivel szemben, amely esetekben ezek a jogok és érdekek egymással konfliktusba kerülnek. Így a konfliktusos helyzetekben nem kérdéses,

hogy az ügyben eljáró szakembereknek mely érdekek mellé kell állniuk. Ez magával hozza a gyermekvédelmi munka sajátosságát, a sorozatos konfliktusok vállalását a gyermekek jogainak és érdekeinek védelme miatt.

Ugyanakkor viszont a gyermekek legalapvetőbb érdeke, hogy biztonságban nevelkedjenek fel, mert csak a biztonság és állandóság teremti meg a gyermekek fejlődésének alapját, valamint az állandó szülő-gyermek kapcsolat támogatása, erősítése adhat megfelelő alapot a gyermek visszatéréséhez saját családjába. Ezért a gyermekvédelmi ügyekben eljáró szakembereknek nagyon körültekintően kell eljárniuk.

Amennyiben a gyermek nem térhet vissza saját családjába, akkor a gyermekvédelmi szakembereknek mindent meg kell tenniük, hogy elősegítsék a gyermek örökbefogadását, ha ez nem lehetséges, akkor támogatniuk kell a gyermeket nagykorúsága elérése után is önálló életvitelének kialakításában.

Mindez azt a kötelezettséget jelenti, hogy a gyermekvédelmi munkában a gyermeket körülvevő világot a gyermek szempontjából kell szemlélni, értelmezni és értékelni.

Ezek az előfeltevéseken épülnek fel a szolgáltatások alapelvei, melyek a szolgáltatás nyújtásának filozófiáját határozzák meg, a szociális szolgáltatások központi, az adott szolgáltatási területen releváns értékeiben gyökereznek, leírják az értékek egymáshoz való viszonyát, ugyanakkor támpontokat adnak arra vonatkozóan, hogy az eljárásokban, az egyes szolgáltatási döntésekben ezek hogyan jelenjenek meg. A szolgáltatások szakmai szabályai összefüggenek egymással. Míg az alapelvek a szolgáltatási területen érvényes célok kérdésére adott válaszok, és kereteket biztosítanak a hogyan meghatározásához, a szakmai szttenderdek az egyes szolgáltatások elvárt kimeneteit ismertetik, az ezekhez kapcsolódó protokollok pedig a tevékenységeket, azaz a szolgáltatás tartalmát (a mit és hogyan kérdésre adott választ) tisztázzák. Az alapelvek, a szakmai szabályok és protokollok átláthatóvá teszik a szolgáltatások működését, és alapot teremtenek a számonkérhetőséghez.

1.5. Alapelvek

A gyermekvédelmi segítő szakma alapelvei:

- A gyermeki jogok figyelembe vétele és tiszteletben tartása
- A gyermeki jogok védelme.
- A gyermek és családja önrendelkezésének lehető legszélesebb körű meghagyása.
- A segítő folyamat során a gyermek és családja részvételének elősegítése.
- A segítő munka elő kell, hogy segítse, hogy a folyamatban a segítettek (a gyerek és családja) saját érdekeit érvényesíthesse, véleményüket, javaslataikat folyamatosan figyelembe kell venni.

- Bár a szociális segítő munka folyamat-központú, mindvégig szem előtt kell tartani az eredményesség alapelvét, azt, hogy a segítő munka az érintett gyerek jólétét, „jobb-létét” szolgálja.

A szociális segítő munkában folyamatosan szem előtt kell tartani a legkisebb beavatkozás elvét. A segítő szakember nem dönthet a gyermek (és családja) helyett, nem veheti át a szülőktől a gyerekkel kapcsolatos döntések felelősségét (természetesen egészen addig van ez így, amíg ez nem ellentétes a gyermek érdekével).

▪ *A gyermek és a család önrendelkezésének támogatása*

A gyermekvédelmi szakellátás nyújtása során a szociális munka etikai kódexének előírásai nyújtanak támpontokat a segítő kapcsolat kialakításában. A gyermekvédelmi szakember egyenlő feleként tárgyal a gyermek fejlődési szükségleteiről, és azok biztosításának feltételeiről a szolgáltatást igénybe vevő gyermekek családjaival, és életkorukhoz mérten a gyermekek által kifejtett álláspontokat figyelembe veszi. Az önrendelkezés támogatásának elve összefügg a legkisebb beavatkozás elvével, mely szerint a gyermekvédelem minden szintjén, úgy az alap-, mint a szakellátásban (a gyermek legjobb érdekének való megfelelés mellett) mindenkor úgy kell konzultálni, segítséget nyújtani, ellátást biztosítani, hogy az csak a lehető legkisebb mértékben tegyen bármit a felhasználók helyett. A szülők ellenében a szakemberek csak akkor tehetnek bármit is, ha erre a gyermek védelme érdekében okvetlenül szükség van, illetve erre hatósági felhatalmazásuk megtörtént. Még ebben az esetben is mind a gyermek, mind szülei számára a maximális véleményalkotási, döntési lehetőséget biztosítani kell.

▪ *A hátrányos megkülönböztetés tilalma a szolgáltatás nyújtása során*

Az Alkotmány 70/A. § kimondja, hogy az emberi és állampolgári jogok mindenkit különbségtétel nélkül megilletnek, illetve előírja a hátrányos megkülönböztetés büntetését. Az Alkotmány 10 olyan szempontot emel ki nevesítve (faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési helyzet), amely alapján tilos hátrányosan megkülönböztetni bárkit, de a felsorolás nyílt végű, az egyéb helyzet kategóriába számos más megkülönböztetés is beletartozhat. Így például az Alkotmánybíróság a több esetben is egyéb helyzet szerinti diszkriminációnak ítélte a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetést (Lásd: 20/1999 (VI. 25.; 37/2002. (IX. 4.) AB határozatok). Az Alkotmány 66. § emellett külön is kiemeli a nők és férfiak egyenlőségét, a nemi alapú diszkrimináció tilalmát.

A szociális munka etikai kódexe 8-9. pontja foglalkozik a megkülönböztetésektől mentes gyakorlat kötelezettségére:

„8. A szociális munkás tiszteletben tartja minden ember méltóságát, értékét, jogait, céljait és szándékait.

9. A szociális munkás - a Magyar Köztársaság alkotmánya 70/A. § (1) bekezdésének megfelelően - a kliens vagy kliensek hátrányos megkülönböztetése nélkül végzi munkáját.”

A diszkrimináció tilalma nem csak arra vonatkozik a gyermekes családokkal végzett munkában, hogy a szolgáltatás nyújtása során a szakember nem különböztetheti meg hátrányos módon az igénybevevőket valamilyen sajátosságuk alapján, hanem azt is, hogy tiszteletben kell tartania az igénybevevők közösségi beágyazottságból fakadó kulturális sajátosságait, életmódját, gyermeknevelési szokásait. Ez értékdilemmákat okozhat a mindennapi munka során, hiszen például a gyermekek munkavégzésére vagy fegyelmezésére vonatkozó elvek nagymértékben különbözhetnek a társadalom egyes alcsoportjainak esetében, és ami az egyik csoportnál elfogadhatatlan, a másiknál adekvát nevelési módszernek tekintődik. Az ilyen értékdilemmák avatott kezelése a gyermekes családokkal végzett munka sajátossága. Minden esetre a gyermekvédelmi szakember nem tekintheti saját értékrendjét mérvadónak a gyermekes családokkal végzett munkában, miközben természetesen a gyermeket meg kell védenie a veszélyeztetettség minden formájától, a gyermekek súlyos károsodása nem menthető kulturális sajátosságokra hivatkozva.

- *A szolgáltatást igénybe vevő család és (életkorának megfelelő módon) a gyermek bevonása a szolgáltatás tervezésébe, nyújtásába, értékelésébe*

Az önrendelkezés jogának figyelembevétele szorosan összefügg a részvétellel. A gyermekvédelmi szakember akkor dolgozik megfelelően, ha a lehető legnagyobb mértékben bevonja a szolgáltatást igénybe vevő családot és gyermeket a szolgáltatással kapcsolatos döntésekbe, valamint a szolgáltatások javítását célzó értékelésbe. A szolgáltatás az igénybevevő szükségleteire, igényeire válaszoló tevékenység, így nyilvánvalóan az igénybevevő tudja elsősorban eldönteni, hogy mire is lenne szüksége életminősége javítása érdekében.

- *Gyermek-központú szolgáltatás*

A szolgáltatás gyermek-központúsága azt jelenti, hogy a szolgáltatási folyamatban megjelenő tényezőket minden esetben a gyermek nézőpontjából elemezzük és értékeljük, azaz abból a szempontból, hogy a gyermek életében megjelenő különböző tényezők mennyiben segítik vagy hátráltatják a gyermek fejlődési lehetőségeinek kibontakozását.

- *A gyermek védelme minden, a fejlődési lehetőségeinek kibontakozását veszélyeztető helyzettel, eljárással, tevékenységgel szemben*

A gyermeknek joga van a védelemre minden olyan helyzet, eljárás, tevékenység ellen, amely veszélyezteti fejlődési lehetőségeinek kibontakozását, legyen szó akár a családjában, a nevelési és oktatási vagy más intézményben, vagy a tágabb környezetben kialakuló veszélyhelyzetről.

1.6. Sztenderdek

1. Sztenderd: A nevelőszülői ellátás

A nevelőszülő az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek, valamint az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt gondozását-nevelését az általa (a működtető segítségével) készített egyéni gondozási-nevelési terv alapján saját háztartásában biztosítja.

Ennek érdekében különösen elősegíti a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, személyisége kibontakozását, elősegíti - a működtető támogatásával - a gyermek vér szerinti családjába való visszakerülését és ennek érdekében együttműködik a családdal, vagy ha ez nem lehetséges, illetve ez nem áll a gyermek érdekében, örökbefogadó családnál történő elhelyezését, elősegíti a gyermek vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztását, kinyilvánítását, gyakorlását, hit- és vallásoktatásban való részvételét, felkészíti a gyermeket az önálló életvezetésre, alapvető személyes ügyeinek intézésére, segítséget nyújt a fiatal felnőtt önálló életvezetéséhez, társadalmi beilleszkedéséhez, hozzátartozóival való kapcsolattartásához.

Nevelőszülő az a huszonnegyedik életévét betöltött, cselekvőképes, büntetlen előéletű személy lehet, aki a gondozásba helyezett gyermeknél legalább tizenhét, legfeljebb negyvenöt évvel idősebb, személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására és a családjába történő visszakerülésének támogatására, feltéve, hogy vele szemben nem áll fenn kizáró ok, és a felkészítő tanfolyamon eredménnyel részt vett.

Nem lehet nevelőszülő az, akinek a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, és az sem, akinek szülői felügyeleti joga szünetel, kivéve, ha a szünetelés oka az, hogy a gyermek a különálló másik szülő felügyelete alatt áll.

Hivatásos nevelőszülő az a nevelőszülő, aki a külön jogszabályban meghatározott képesítési előírásoknak megfelel, azzal, hogy a hivatásos nevelőszülő esetén fentiekben meghatározott körkülönbségre vonatkozó feltételnek nem kell megvalósulnia. A képesítési előírásoktól - külön jogszabályban foglaltak szerint - a gyermek érdekében kivételesen el lehet térni.

Speciális hivatásos nevelőszülő az a hivatásos nevelőszülő, aki a képesítési előírásoknak megfelel, és alkalmas a nála elhelyezett súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szerekkel küzdő, speciális ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésének biztosítására és családjába történő visszakerülésének elősegítésére.

A nevelőszülő - saját gyermekeit is beszámítva - legfeljebb négy gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.

A hivatásos nevelőszülő, ide nem értve a speciális hivatásos nevelőszülőt - saját gyermekeit is beszámítva - legalább három, legfeljebb hét gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.

A speciális hivatásos nevelőszülő - saját gyermekeit is beszámítva - legfeljebb három gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.

A nevelőszülőnél, a hivatásos nevelőszülőnél, a speciális hivatásos nevelőszülőnél (a továbbiakban: nevelőszülő) elhelyezendő gyermekek számának meghatározásakor figyelembe kell venni a gyermek fogyatékoságát, személyiségzavarát vagy az egyéb különleges nevelést indokoló körülményt.

Indokolt esetben, így különösen testvérek együttes elhelyezésénél, a nevelőszülő kérelmére vagy beleegyezésével a fentiekben meghatározott gyermeklétszámtól - a gyermek érdekében - el lehet térni.

A nevelőszülő a gyámhivatal kirendelése alapján ellátja a gyámi feladatokat, feltéve, ha a gyámságot vállalja. Ebben az esetben a gyám a gyermek gondozója, nevelője, törvényes képviselője, és ha a gyámhivatal a nevelőszülőt erre felhatalmazta - vagyonának a kezelője. A gyám elősegíti a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, nevelését, és gondoskodik a gyermek teljes körű ellátásáról. A gyámsággal járó jogok és köteleességek - ha a gondozás-nevelés megkezdését a gyermek tartózkodási helye nem akadályozza - a gyámot a kirendelő határozat közlését követő naptól kezdve illetik meg, illetve terhelik. A gyám tevékenységét a gyámhivatal irányítja és felügyeli, feladatainak ellátásához a területi gyermekvédelmi szakszolgálat segítséget nyújt.

A gyermek vagyonának kezelésére felhatalmazott gyám joga és kötelessége, hogy feladatkörében védje a gyermek érdekeit, gondoskodik a vagyon megfelelő hasznosításáról, és a rendes vagyonkezelés szabályai szerint intézze ügyeit.

A gyám működéséről, a gyámsága alatt álló gyermek ügyeiről félévente írásban köteles tájékoztatást adni a gyámhivatalnak. E tájékoztatási kötelezettség nem érinti a törvény szerinti számadási kötelezettséget.

A gyámot a gyermek elhelyezésének joga nem illeti meg, és a gyermek tartózkodási helyét csak a gyámhivatal engedélyével változtathatja meg.

A gyám a gyermekkel közösen választja meg a gyermek életpályáját, figyelembe véve az átmeneti nevelésbe vett gyermek szülőjének véleményét, a gyermek képességeit, egyéb körülményeit. Az életpálya kijelölésével kapcsolatos vitában a gyámhivatal dönt.

Ha a nevelőszülő a gyermek gyámja, a gyám nem képviselheti a gyermeket annak örökbefogadhatóvá nyilvánítására irányuló eljárásban. Ebben az esetben a gyermek képviselőtében a gyámhivatal által kirendelt eseti gondnok jár el.

A gyám kötelessége az otthonteremtési támogatás, valamint az utógondozói ellátás iránti igény benyújtásának figyelemmel kísérése és segítése.

A nevelőszülő a gyámhivatal határozata alapján biztosítja az általa nevelt gyermek kapcsolatát a kapcsolattartásra feljogosított szülőjével és közeli hozzátartozóival.

A nevelőszülő az alapfeladatok ellátásán túl a működtető hozzájárulásával elláthatja a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek különleges gondozását, nevelését, illetve a súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szerekkel küzdő gyermekek speciális gondozását, nevelését, részt vállalhat az egyéni elhelyezési tervben foglaltak szerint a vér szerinti család komplex gondozásában, elláthatja a helyettes szülői feladatokat, azzal, hogy a nevelőszülőnél elhelyezhető gyermekek száma ebben az esetben sem haladhatja meg a fentiekben meghatározott létszámot, feltéve, hogy személyében, valamint körülményeiben alkalmas e feladatok végzésére és a működtető biztosítja számára a speciális szakmai támogatást.

A nevelőszülői hálózat nevelési alapidokumentuma a nevelőszülők és nevelőszülői tanácsadók által elfogadott, a nevelőszülői hálózatban folyó nevelés célját, alapelveit, módszereit tartalmazó szakmai program.

A működtető a nevelőszülőt meghatározott követelmények figyelembevételével kiválasztja, felkészíti, nyilvántartásba veszi, és szakmai tanácsadással, családgondozással és utógondozással segíti, továbbá folyamatosan segíti és ellenőrzi a nevelési díj és az ellátmány felhasználásában, a szakmai tevékenysége ellátásában.

Ha a nevelőszülői hálózat működtetője a nevelőszülői tevékenység ellátása, vagy a nevelőszülő háromévenkénti, illetve rendkívüli felülvizsgálata során az alkalmasság hiányát észleli, a nevelőszülőt orvosi, pszichológiai vizsgálaton való részvételre kötelezheti.

A felkészítő tanfolyamot eredményesen elvégző személyt, mint nevelőszülői férőhelyet biztosítót - a működtető és a jelentkező személy közös kérelmére - a szakszolgálat nyilvántartásba veszi. A nevelőszülő működésétől kezdődően félévente legalább hat órában továbbképzésen vesz részt.

Amennyiben a szakszolgálat az elhelyezési javaslatában a nevelőszülőnél történő elhelyezést indítványozza a gyámhivatalnak, a javaslat megküldésével egyidőben a működtető megállapodást köt a nevelőszülői feladatokra alkalmas személlyel.

A működtető a gondozott gyermeknek a nevelőszülőnél történt elhelyezésével egyidőben biztosítja a gyermek számára a befogadáskor szükséges ruházatot, valamint a tanulmányaihoz szükséges iskolai felszereléseket.

A nevelőszülői hálózat működtetője nevelőszülői tanácsadó alkalmazásával folyamatosan segíti a nevelőszülőt feladatai ellátásában, illetve biztosítja szakmai ellenőrzését.

A nevelőszülői tanácsadó feladata különösen a nevelőszülőnél elhelyezett gondozott gyermek egyéni gondozási nevelési tervének a nevelőszülővel közösen történő elkészítése, a nevelőszülői család

rendszeres, szükség szerinti alkalommal - de legalább 3 hetente - történő meglátogatása, és tájékozódás a gondozott gyermek helyzetéről, fejlődéséről, a nevelőszülőnek a gyermek gondozásával, nevelésével kapcsolatos tapasztalatairól, esetleges problémáiról, a gondozott gyermek nevelési-oktatási intézményének rendszeres, szükség szerinti alkalommal történő felkeresése, és tájékozódás a gyermek viselkedéséről, tanulmányi eredményéről, tanácsadás keretében a nevelőszülő segítése a gondozott gyermekkel kapcsolatos problémák megoldásában, szükség esetén a nevelőszülő, illetve a gyermek megfelelő szakemberhez történő irányítása, továbbá a szükséges ellátáshoz való hozzájárulásuk elősegítése, ellenőrzés keretében annak vizsgálata, hogy a nevelőszülő megtesz-e mindent a gondozott gyermek harmonikus fejlődése érdekében, továbbá, hogy a gyermek ellátására kapott nevelési díjat, ellátmányt, illetve családi pótlékot a gyermekekre fordítja-e, és a családgondozás.

A nevelőszülői tanácsadó hivatásos gyámi, vagyonkezelő, gyámi-gondozói tanácsadói, illetve eseti gondnoki feladatot nem láthat el.

A nevelőszülői tanácsadó haladéktalanul tájékoztatja a működtetőt, ha a nevelőszülő tevékenységének ellenőrzése során meg nem engedett nevelési módszereket, bántalmazást, elhanyagolást, a kapcsolattartás akadályozását vagy az ellátmány nem a gyermek szükségleteire történő felhasználását tapasztalja.

A nevelőszülő a nála elhelyezett gondozott gyermek kérelmére befogadhatja annak saját gyermekét (a továbbiakban: saját gyermek), feltéve, hogy ehhez a saját gyermek törvényes képviselője hozzájárult.

A nevelőszülő befogadja azt a fiatal felnőttet, akinek befogadását a működtető hozzájárulásával előzetesen nyilatkozatban vállalta, és utógondozói ellátását a gyámhivatal elrendelte, valamint az ellátás biztosítójaként a nevelőszülőt jelölte meg. A nevelőszülő a fiatal felnőtt kérelmére befogadhatja annak gyermekét is, feltéve, hogy ehhez a gyermek törvényes képviselője hozzájárult.

A fiatal felnőtt gyermeke számára a nevelőszülő a működtető hozzájárulásával az átmeneti gondozás keretében teljes körű ellátást nyújt. A fiatal felnőtt saját gyermeke gondozásában részt vesz.

A nevelőszülő - ha rendelkezik a kora miatt különleges ellátást igénylő gyermek elhelyezésének, ellátásának feltételeivel és, ha erre kijelölték - a védőnő, a házi gyermekorvos vagy a kórházi gyermekorvos javaslatára átmeneti gondozásra befogadja a 3 éven aluli, egészségügyi okok miatt ellátást igénylő gyermekeket. A fentiekben meghatározott gyermek számára a nevelőszülő az átmeneti gondozást elrendelő határozat vagy az intézményvezető döntése alapján teljes körű különleges ellátást nyújt.

A gyermek befogadásáról a nevelőszülői hálózat működtetője értesíti a szakszolgálatot, a szülő lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálatot, valamint a védőnőt.

A gondozott gyermek elhelyezésére száraz, világos, jól fűthető lakás alkalmas. Biztosítani kell a nevelőszülők és a gyermekek külön szobában való elhelyezését, ahol a gyermekek személyes élettere

legalább 6 m² legyen. A lakásnak a mindennapi életvitelhez szükséges bútorokkal, berendezési tárgyakkal, eszközökkel felszereltnek kell lennie. Nem érheti a gondozott gyermeket hátrány a családban nevelkedő más gyermek elhelyezéséhez és ellátásához viszonyítva.

Egy szobában legfeljebb 4 gyermek helyezhető el. Ettől a gyermek érdekében el lehet térni.

A nevelőszülő - a gyámhivatal határozatában foglaltaknak megfelelően - biztosítja, hogy a gondozott gyermek kapcsolatot tarthasson a hozzátartozóival, ennek érdekében felkészíti a velük való találkozásra, és biztosítja a megjelölt helyen és időben történő megjelenését. A nevelőszülő saját háztartásában, a gondozás helyén is biztosíthatja a gyermek meglátogatásának lehetőségét.

A nevelőszülő - az egyéni gondozási, nevelési tervnek megfelelően - elősegíti, hogy a gondozott gyermek sikeresen visszailleszkedjen vérszerinti családjába, illetve örökbefogadó családjába beilleszkedjen.

A nevelőszülő haladéktalanul jelzi a működtetőnek, ha saját vagy a vele egy háztartásban élő személy egészségi állapotában bekövetkezett változás akadályozza a gyermek gondozásában, nevelésében vagy veszélyezteti a gyermek egészségét, fejlődését.

Ha a nevelőszülő gondozásából valamennyi gyermek, fiatal felnőtt kikerült, és a gyámhivatal az ezt követő hat hónapon belül újabb gyermeket, illetve fiatal felnőttet nem helyezett el a gondozásában, akkor megszűnik a jogviszonya, s a jogviszony megszűnéséről a működtető írásban értesíti a nevelőszülőt és - ha nem a szakszolgálat a működtető - a gyermekvédelmi szakszolgálatot, aki a változást feltünteti a férőhely-nyilvántartásban.

A nevelőszülő tevékenységét a jogszabályokban meghatározott nevelőszülői jogviszonyban végzi - legalább öt nevelőszülőt foglalkoztató - nevelőszülői hálózat keretében.

A nevelőszülő a juttatásokat kizárólag a gyermek megfelelő ellátására fordíthatja.

2. Sztenderd: A gyermekotthoni (lakásotthoni) ellátás

A gyermekotthon otthont nyújtó ellátást biztosít az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek számára, utógondozói ellátást biztosít a fiatal felnőtt számára, szükség esetén külső férőhelyeket működtet.

A gyermekotthon megszakítás nélküli munkarend szerint működő, bentlakásos gyermekintézmény, amely a gondozott gyermek számára alaptevékenységként biztosítja az otthont nyújtó ellátást a gyámhivatal által jóváhagyott egyéni elhelyezési terv és az általa készített egyéni gondozási-nevelési terv szerint, a fiatal felnőtt számára utógondozói ellátást biztosít, szükség esetén külső férőhelyeket működtet. Külső férőhelyen csak utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt számára biztosítható lakhatás.

A gyermekotthon befogadja az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt gyermekét, az ideiglenes gondozást igénylő gyermeket legfeljebb három napra, és a gyermek helyzetének rendezése érdekében kezdeményezi a szükséges intézkedéseket, a tartós betegsége, illetve fogyatékossága miatt ellátást igénylő, első életévét be nem töltött gyermeket, az otthont nyújtó ellátás keretében - ideiglenes jelleggel - azon átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermeket, aki gondozási helyéről önkényesen eltávozott és kezdeményezi a szükséges intézkedéseket.

A gyermekotthon a fentiek érdekében gondoskodik az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és tartós nevelésbe vett gyermek felvételéről, és erről tájékoztatja a gyámhivatalt, a gyermekjóléti szolgálatot és a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot, gondoskodik az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt, valamint az átmeneti gondozásban részesülő gyermekének felvételéről, és erről értesíti a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot, biztosítja az otthont nyújtó ellátást, a gyámhivatal által jóváhagyott egyéni elhelyezési terv, valamint az általa elkészített egyéni gondozási-nevelési terv szerint. Biztosítja továbbá a gyámhivatal határozata alapján a gyámi feladatok ellátását és az otthont nyújtó ellátás rendszeres felülvizsgálatának előkészítését. Ennek megfelelően elősegíti a gyermek és családja kapcsolattartását, a gyermek családjába történő visszatérését. Ennek érdekében együttműködik a családdal, a gyermekjóléti szolgálattal, a területi gyermekvédelmi szakszolgálattal, valamint a gyámhivatallal. Rendszeresen tájékoztatja a gyámhivatalt a gyermek és a szülő kapcsolattartásáról a gyermek örökbefogadhatónak nyilvánítása érdekében. Elősegíti a gyermek vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztását, kinyilvánítását, gyakorlását, hit- és vallásoktatásban való részvételét. Felkészíti a gyermeket a családi életre és az önálló életvezetésre, elősegíti, hogy a gyermek iskolai tanulmányai sikeres befejezésével, szakképzettség megszerzésével, illetve előtakarékossággal készüljön az önálló életre, utógondozást biztosít a volt átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermekeknek, illetve az utógondozói ellátásban részesült fiatal felnőttnek.

A gyermekotthon nevelőszülői hálózatot működtethet. Nevelőszülői hálózat működtetése esetén ellátja a jogszabályokban meghatározott feladatokat. A gyermekotthon által foglalkoztatott nevelőszülők a gyermekotthoni férőhelyszámnak megfelelő létszámú gyermek teljes körű ellátását, illetve fiatal felnőtt utógondozói ellátását biztosíthatják.

A gyermekotthon létesítésekor figyelemmel kell lenni különösen arra, hogy az ne legyen a gyermek testi, érzelmi, erkölcsi fejlődésére káros környezetben, tömegközlekedési eszközzel megközelíthető legyen.

A gyermekotthon kezdeményezi a kapcsolatfelvételt a helyi közösséggel, és elősegíti a gyermekek részvételét a helyi szervezetek életében.

A gyermekotthon a területi szükségletekhez, valamint a külön jogszabályban meghatározott szakmai szabályokhoz igazodóan alakítja ki szervezetét, nevelési-gondozási rendszerét, a nevelés célját, alapelveit

és módszereit tartalmazó szakmai programját. A gyermekotthon nevelési alapidokumentuma a pedagógus munkakörben foglalkoztatott, továbbá a nevelő-gondozó munkát közvetlenül segítő felsőfokú végzettségű munkatársak (a továbbiakban együtt: nevelőtestület) által elfogadott, az intézményben folyó nevelés célját, alapelveit, módszereit tartalmazó szakmai program.

A gyermekotthon belső életének rendjét, a gyermek, fiatal felnőtt jogai gyakorlásának és kötelességei teljesítésének szabályait a házirend tartalmazza. A házirendben kell megállapítani különösen a napirendből adódó feladatokra, a gyermek, fiatal felnőtt viselkedésére, továbbá a gyermekeknek, fiatal felnőtteknek egymással, valamint a gyermekotthon dolgozóival szemben tanúsítandó magatartására, a gyermeknek, fiatal felnőttnek a hozzátartozókkal, illetve más személyekkel történő kapcsolattartására, a látogatás rendjére, az intézetből történő eltávozás és visszatérés rendjére, a panaszjog érvényesítésének módjára, az érdek-képviselői fórum véleményezési és egyetértési jogának gyakorlására vonatkozó előírásokat.

A házirend egy példányát a gyermekotthonban jól látható helyen ki kell függeszteni.

A gyermekotthon befogadja a szakszolgálat kijelölése alapján a beutaló szervek által ideiglenes hatállyal elhelyezett, a gyámhivatal által nevelésbe vett gyermeket, ha a határozatban a gyermek gondozási helyeként a gyermekotthont jelölték meg.

A gyermekotthon a gondozott gyermek kérelmére befogadhatja annak saját gyermekét. A saját gyermekre vonatkozóan egyebekben a jogszabály rendelkezéseit értelemszerűen alkalmazni kell.

A gyermekotthon befogadja azt a fiatal felnőttet, akinek befogadását előzetesen nyilatkozatban vállalta, és utógondozói ellátását a gyámhivatal elrendelte, és az ellátás biztosítójaként a gyermekotthont jelölte meg.

A gyermekotthon megszünteti a fiatal felnőtt utógondozó ellátását, ha a jogszabály rendelkezései szerint megszűnik az ellátás, és a gyámhivatal határozattal megszünteti az ellátást.

A gyermekotthon a fiatal felnőtt kérelmére befogadhatja annak gyermekét. A saját gyermekre vonatkozóan egyebekben a jogszabály rendelkezéseit értelemszerűen alkalmazni kell.

A gyermekotthon - ha rendelkezik a kora miatt különleges ellátást igénylő gyermek elhelyezésének, ellátásának feltételeivel - a védőnő, a házi orvos, a házi gyermekorvos vagy a kórházi gyermekorvos javaslatára átmeneti gondozásra befogadhatja a 3 éven aluli, egészségügyi okok miatt ellátást igénylő gyermeket.

A gyermekotthon befogadhatja a gyermek otthonalanná vált szülőjét, valamint a szociális válsághelyzetben levő várandós anyát is.

A gyermekotthon legfeljebb 3 napra átmeneti gondozásra befogadja azt az ellátást kérő gyermeket, aki lakóhelyéről önkényesen eltávozott, vagy szülője, gondozója elhagyta, és emiatt ellátás és felügyelet nélkül maradt. A befogadott gyermek számára ideiglenes gondozást kell biztosítani.

A gyermekotthon ideiglenesen befogadja azt a gondozott gyermeket, aki gondozási helyéről önkényesen eltávozott, így ellátás és felügyelet nélkül maradt, valamint a lakóhelyéről önkényesen eltávozott, így ellátás és felügyelet nélkül maradt, ideiglenes gondozást igénylő gyermeket, akit a rendőrség bekísért.

A gyermekotthon legalább 12, de legfeljebb 48 - önálló lakóegységben elhelyezett - gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja.

A gyermekotthonban a gondozott gyermek nevelését, gondozását a szakmai programban meghatározott elvek szerint kialakított kisközösségekben (a továbbiakban: csoport) kell biztosítani. Egy csoportban legfeljebb 12 fő helyezhető el, kivéve a speciális és különleges ellátást, és a különleges ellátási igényű gyermekek integrált elhelyezését.

A csoport kialakításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a csoportok nemek és életkorok szerint vegyes összetételűek legyenek, kivéve, ha ez nem szolgálja a gondozott gyermek egészséges személyiségfejlődését. Testvéreket csak kivételesen indokolt esetben lehet különböző csoportban elhelyezni. A kiskorú elhelyezését, valamint az utógondozói ellátásban részesülő szülők és gyermekük együttes elhelyezését - a jogszabályban foglalt tárgyi feltételek meglétének figyelembevételével - erre a célra kialakított helyiségben kell biztosítani.

A csoport számára - a jogszabályban meghatározott kivételekkel - önálló lakóteret kell biztosítani, amely hálósobákból, közös nappali szobából, konyha/étkezőből, valamint fürdőszobából és nemenkénti WC helyiségekből áll, továbbá a mindennapi életvitelhez szükséges bútorokkal, berendezési tárgyakkal, eszközökkel felszerelt. Egy hálósobában legfeljebb 4 gondozott gyermek helyezhető el. A minimálisan biztosítandó lakóterület-igényt a jogszabály tartalmazza.

A gondozott gyermek személyes használati tárgyait és ruházatát a csoport lakóterében, társaiétól elkülönítetten kell elhelyezni.

A több csoport elhelyezésére szolgáló gyermekotthonban ki kell alakítani sportolásra alkalmas termet, illetve udvart, látogatók fogadására alkalmas helyiséget, a terápiás célú foglalkozásokhoz (pszichológiai, gyógypedagógiai), korrepetáláshoz szükséges csoportsobát.

A gyermekotthoni csoportban a gondozott gyermekekkel foglalkozó munkatársak (nevelő, gyermekfelügyelő, gondozó) számára a csoport lakóteréhez kapcsolódó önálló helyiséget kell biztosítani, ahol a gyermekkel szükségessé váló egyéni beszélgetéseket lefolytathatja, adminisztrációs feladatait végezheti, és éjszaka tartózkodhat.

Az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt számára külső férőhelyen biztosított lakhatás esetében a gyermekotthon, utógondozó otthon vezetője lakásbérleti szerződést köt az ingatlan tulajdonosával. A külső férőhelynek száraznak, világosnak, jól fűthetőnek kell lennie, és rendelkeznie kell a mindennapi életvitelhez szükséges alapvető berendezési, valamint használati tárgyakkal. A minimálisan biztosítandó lakóterület-igényt a jogszabály tartalmazza.

A lakásotthon olyan gyermekotthon, amely legfeljebb 12 gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja önálló lakásban vagy családi házban, családi körülmények között.

A lakásotthonban, illetve ha a gyermekotthon gazdálkodási rendje lehetővé teszi, a gyermekotthoni csoportban önálló csoportgazdálkodás folyik a működtető által a lakásotthon, illetve a csoport számára rendelkezésre bocsátott havi ellátmányból.

A csoportgazdálkodás pedagógiai célja a családi háztartás vezetésének modellezése annak érdekében, hogy a gondozott gyermek képessé váljon saját háztartás vezetésére.

A gyermekotthon vezetője gondoskodik a gyermekotthonban elhelyezett gyermek családi pótlékának a jogszabályok szerinti, személyre szóló felhasználásáról.

A gyámi, gondozói tanácsadó és a gyermekotthon fenntartója ellenőrizheti a családi pótlék személyre szóló felhasználását.

A speciális gyermekotthon vagy a gyermekotthon speciális csoportja az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szerekkel küzdő 12. életévét - kivételesen indokolt esetben 10. életévét - betöltött gondozott gyermekeknek nyújt gondoskodást, szocializációt és reszocializációt, valamint rehabilitációt és rehabilitációt.

A speciális gyermekotthonban vagy a gyermekotthon speciális csoportjában a gyermek teljes körű ellátásának időtartama csak kivételesen indokolt esetben haladhatja meg a két évet.

A speciális gyermekotthonban legfeljebb 40 fő helyezhető el.

A gondozott gyermek elhelyezéséről a korábban meghatározott problématípusok szerint elkülönítetten kell gondoskodni.

A speciális ellátást igénylő gondozott gyermekek közül legfeljebb 8 helyezhető el egy csoportban. A csoportban csak azonos nemű gyermekek helyezhetők el.

A speciális gyermekotthonban, illetve gyermekotthon speciális csoportjában egy hálósobában legfeljebb 4 gondozott gyermek helyezhető el.

A speciális gyermekotthonban a gyermekcsoportok számától függetlenül ki kell alakítani a látogatók fogadására alkalmas helyiséget, és a terápiás célú foglalkozásokhoz (pszichológiai, gyógypedagógiai), korrepetáláshoz szükséges csoportszobát.

A speciális gyermekotthonban ki kell alakítani olyan, a lakótérhez kapcsolódó, de attól zárhatóan elválasztott, önálló lakószobából, fürdőszobából és WC-ből álló biztonsági elkülönítőt, amelyben a Gyermekvédelmi törvény alapján személyes szabadságában korlátozott átmeneti vagy tartós nevelésbe vett (a továbbiakban: nevelésbe vett) gyermek tartózkodhat. A biztonsági elkülönítőt úgy kell kialakítani, hogy az abban tartózkodó nevelésbe vett gyermek magában kárt ne tehessen.

Ha a gondozott gyermek egészségi vagy pszichés állapota következtében saját vagy mások életét, egészségét közvetlenül veszélyeztető magatartást tanúsít, személyes szabadságának korlátozását a felügyeletét ellátó munkatárs vagy az intézmény

pszichológusa vagy orvosa kezdeményezésére a speciális gyermekotthon vezetője, illetve annak távollétében az ügyeletes vezető írásban rendelheti el, kijelölve a helyiséget, ahol a gondozott gyermeknek tartózkodnia kell.

A személyes szabadság korlátozásának elrendeléséről, valamint annak okáról a speciális gyermekotthon vezetője haladéktalanul, de legkésőbb harminchat órán belül értesíti a gyermekjogi képviselőt, a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottságot, valamint a gyámhivatalt, továbbá tájékoztatja a gondozott gyermeket is. A speciális gyermekotthon vezetője biztosítja, hogy a gyermekjogi képviselő a személyes szabadságában korlátozott gyermekkel találkozhasson, ügyében tájékozódjon.

Amennyiben a személyes szabadság korlátozása során a speciális gyermekotthon vezetője a gondozott gyermek tartózkodási helyeként a biztonsági elkülönítőt jelöli ki, a személyes szabadság korlátozásának elrendelésével egyidejűleg intézkedni kell a gondozott gyermek haladéktalan orvosi vizsgálatáról.

A gondozott gyermek a biztonsági elkülönítőben az orvos által szükségesnek tartott ideig, de legfeljebb 24 óráig tartózkodhat. Amennyiben a gondozott gyermek magatartása ezt követően sem rendeződik, kezelését fekvőbeteg-ellátó intézményben kell folytatni.

Személyes szabadsága korlátozásának időtartama alatt a gondozott gyermek nem hagyhatja el a speciális gyermekotthon területét, illetve köteles a speciális gyermekotthon vezetője által kijelölt helyiségben - szükség szerint a biztonsági elkülönítőben - tartózkodni.

A nevelési felügyelet alatt a speciális gyermekotthon vezetője gondoskodik a gyámhivatali határozatban foglaltak végrehajtásáról.

A különleges gyermekotthon, a gyermekotthon különleges csoportja a szakellátás keretében a kora miatt sajátos szükségletekkel bíró 3 év alatti, a tartósan beteg, illetve fogyatékos gondozott gyermek számára kötelezően ellátandó alapfeladatként a gyermek állapotához, illetve korához igazodó különleges ellátást biztosít.

A különleges gyermekotthon vállalhatja a 6 éven aluli, fogyatékos és részterületen fejlődési elmaradást mutató gyermekek korai fejlesztését, gondozását, a képzési kötelezett gyermekek gondozását, fejlesztő felkészítését, amennyiben ennek tárgyi és személyi feltételeivel rendelkezik.

A 3 év alatti gondozott gyermekek közül legfeljebb 8 helyezhető el egy csoportban.

A kizárólag 3 éven aluli gondozott gyermekekből álló csoport elhelyezésére és kizárólagos használatára biztosítani kell a jogszabályban meghatározottak szerint: egy csoportszobát, amely alvásra, játszásra és étkezésre szolgál, a csoportszobával egybenyíló fürdőszobát, teraszt, a levegőztetés céljára, játszásra alkalmas kertterületet.

A helyiség berendezését a gondozott gyermekek korösszetételének és fejlettségi szintjének megfelelően kell kialakítani, és a növekedő gyermekek igényei szerint kell változtatni.

Ha a gyermekotthon vállalja a kiskorú gondozott szülő és 3 év alatti gyermekének együttes elhelyezését, biztosítania kell a szükséges személyi és tárgyi feltételeket, illetve a szülő távollétében gondoskodnia kell a gyermek folyamatos felügyeletéről.

A különleges gyermekotthon vagy a gyermekotthon különleges csoportja feladatkörébe tartozik a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekről való gondoskodás, rehabilitáció és rehabilitáció is, ha a gyermek állapota nem indokolja a Szociális törvény hatálya alá tartozó fogyatékos személyek vagy pszichiátriai betegek otthonában való elhelyezését, vagy az elhelyezése férőhely hiányában nem lehetséges.

A különleges ellátást igénylő tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek közül egy csoportban legfeljebb 8 tartósan beteg, vagy 8 középsúlyosan, súlyosan fogyatékos vagy 10 enyhén fogyatékos gyermek helyezhető el.

A különleges ellátást nem igénylő gyermekek 12 fős csoportjában legfeljebb 4 fogyatékos gyermek helyezhető el.

Az előzőekben meghatározott csoport létszámát csökkenteni kell 1 fővel, ha 1 vagy 2 fő, 2 fővel, ha 3 vagy 4 fő fogyatékos gyermeket helyeznek el a csoportban.

Ha a gyermekotthon kizárólag a fiatal felnőttek teljes körű utógondozói ellátását biztosítja, a gyermekotthon utógondozó otthonként működik.

Az utógondozó otthon a fiatal felnőtt kérelmére befogadja annak gyermekét, feltéve, hogy a gyermek törvényes képviselője ehhez hozzájárult. Az utógondozó otthon megszünteti a fiatal felnőtt utógondozói ellátását, ha a gyámhivatal határozatával megszünteti az ellátást.

A gyámi feladatokat a gyámhivatal által kirendelt gyermekotthon vezetője látja el, a gyám a gyermek gondozója, nevelője, törvényes képviselője és vagyonának a kezelője.

A gyámsággal járó jogok és köteleességek - ha a gondozás-nevelés megkezdését a gyermek tartózkodási helye nem akadályozza - a gyámot a kirendelő határozat közlését követő naptól kezdve illetik meg, illetve terhelik.

A gyám tevékenységét a gyámhivatal irányítja és felügyeli, feladatainak ellátásához a területi gyermekvédelmi szakszolgálat segítséget nyújt.

A gyám működéséről, a gyámsága alatt álló gyermek ügyeiről félévente írásban köteles tájékoztatást adni a gyámhivatalnak. E tájékoztatási kötelezettség nem érinti a törvény szerinti számadási kötelezettséget.

A gyám elősegíti a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, nevelését, és gondoskodik a gyermek teljes körű ellátásáról.

A gyámot a gyermek elhelyezésének joga nem illeti meg, és a gyermek tartózkodási helyét csak a gyámhivatal engedélyével változtathatja meg.

A gyám a gyermekkel közösen választja meg a gyermek életpályáját, figyelembe véve az átmeneti nevelésbe vett gyermek

szülőjének véleményét, a gyermek képességeit, egyéb körülményeit. Az életpálya kijelölésével kapcsolatos vitában a gyámhivatal dönt.

A gyám joga és kötelessége, hogy a gyermeket személyi és vagyoni ügyeiben képviselje.

A gyám nem adhat hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek örökbefogadásához.

A gyám kötelessége az otthonteremtési támogatás, valamint az utógondozói ellátás iránti igény benyújtásának figyelemmel kísérése és segítése.

A gyám nem képviselheti a gyermeket a nevelési felügyelettel kapcsolatos eljárásban. A gyermek képviselőjeként a gyámhivatal a gyermekjogi képviselőt rendeli ki.

A gyámhivatal vagyonkezelésre vonatkozó felhatalmazása a vagyon egészére vagy az ügyeknek meghatározott csoportjára vonatkozhat.

A gyermek vagyonának kezelésére felhatalmazott gyám joga és kötelessége, hogy feladatkörében védje a gyermek érdekeit, gondoskodjon a vagyon megfelelő hasznosításáról, és a rendes vagyonkezelés szabályai szerint intézze ügyeit.

3. Sztenderd: Területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi szakellátás keretében szakszolgáltatásként biztosítani kell a gondozási hely meghatározásával, az ideiglenes elhelyezési feladatot ellátók kijelölésével, a nevelőszülői hálózattal, az örökbefogadás szakmai előkészítésével (ezt külön sztenderdben tárgyaljuk), a gondozott gyermek gondozásával, egyes nevelésbe vett gyermek gyámságával, gondnokságával, a hivatásos gyámsággal, a szaktanácsadással, a nyilvántartással, és a megyei gyermekvédelmi szakértői bizottság működtetésével kapcsolatos feladatokat.

A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás feladata az átmeneti és tartós nevelésbe vétel iránti eljárás során, valamint az ideiglenes hatályú elhelyezést követően a gyermek gondozási helye meghatározása érdekében a gyermek személyiségvizsgálata, a gyermekre vonatkozó szakvélemény és elhelyezési javaslat elkészítése a gyámhivatal megkeresésére, a gyermek egyéni elhelyezési tervének elkészítéséről való gondoskodás a gyámhivatal megkeresésére, az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermeket is befogadó önkormányzat által működtetett, illetve fenntartott nevelőszülő és gyermekotthon kijelölése.

A megyei, fővárosi önkormányzat a gyermekvédelmi szakszolgáltatás a gyermek gondozási helye megállapítására vonatkozó feladatait - az elhelyezési javaslat kivételével - a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság útján, egyéb, nem említett feladatait gyermekvédő intézet vagy más szakszolgáltatást nyújtó intézmény (a továbbiakban együtt: területi gyermekvédelmi szakszolgálat)

működtetésével biztosítja. A megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottságot a megyei, fővárosi területi gyermekvédelmi szakszolgálat működteti.

A megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság legalább három tagból, a speciális szükségletű gyermekek vizsgálata esetén legalább öt tagból áll. A szakértői bizottság állandó tagja egy fő gyermekorvos, egy fő gyermek-szakpszichológus és egy fő szociális munkás. A speciális szükségletű gyermekek esetében a három állandó tagból álló bizottság kiegészül egy fő pszichiáterrel és egy fő gyógypedagógussal. A gyermekvédelmi szakértői bizottság felkérésére munkájába bevonható a gyermek egészségi, mentális és általános személyiségállapota szerinti eseti szakértő is.

A megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság tevékenységéről évente beszámol a gyámhivatalnak, illetve a miniszternek.

A megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság véleménye tartalmazza különösen a gyermek állapotának megfelelő ellátási formára és egyéni elhelyezési tervre vonatkozó javaslatot, indoklással együtt. A szakszolgálat ennek alapján készíti el az elhelyezési javaslatot.

A szakvélemény elkészítéséhez el kell végezni a gyermek komplex vizsgálatát, melynek célja a gyermek egészségi, illetve személyiségállapotának meghatározása.

A részvizsgálatok elvégzésétől akkor lehet eltekinteni, ha két hónapnál nem régebbi vizsgálati eredmény áll rendelkezésre. A vizsgálatok eredményei alapján a megyei bizottság szakvéleményt készít.

Fogyatékos gyermek esetében a szakszolgálat a megyei bizottság részére beszerzi az értelmi, testi, illetve érzékszervi fogyatékossgot megállapító szakvéleményt.

Az 5 tagból álló megyei bizottság elvégzi a speciális ellátást igénylő gyermek személyiségvizsgálatát, és szakvéleményének kialakítását követően javaslatot tesz a gyermek állapotának leginkább megfelelő elhelyezési formára.

Ha a megyei bizottság a Minisztérium gyermekotthonában történő elhelyezésre tesz javaslatot, a szakszolgálat - a megyei bizottság szakvéleményének egyidejű megküldésével - értesíti az országos bizottságot, és felkéri szakvélemény elkészítésére.

Ha az országos bizottság szakvéleménye alapján is indokolt a gyermek gondozási helyeként a Minisztérium gyermekotthonát kijelölni, a szakszolgálat erre irányuló javaslatot tesz a gyámhivatalnak. Ha az országos bizottság szakvéleménye szerint nem indokolt, vagy férőhely hiányában nem lehetséges a Minisztérium gyermekotthonában történő elhelyezés, a szakszolgálat más, a gyermek állapotának megfelelő gondozási helyre tesz javaslatot.

Az elhelyezési javaslat előkészítése során a szakszolgálat figyelembe veszi a gyámhivatal által rendelkezésére bocsátott, az esetleges korábbi gyermekvédelmi gondoskodásra vonatkozó iratokat, valamint az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermeket befogadó

gyermekotthon vezetőjének írásos összefoglalóját a gyermekkel kapcsolatos tapasztalatairól.

Az elhelyezési javaslatot a szakszolgálat a jogszabályban meghatározott szempontok figyelembevételével készíti el, és kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a különleges, illetve speciális ellátást igénylő gyermek hozzájusson az állapotának megfelelő ellátáshoz. Több telephellyel működő gyermekotthon esetében az elhelyezési javaslatot telephelyekre vonatkozóan kell megtenni.

Az elhelyezési javaslat kialakítása érdekében a szakszolgálat elhelyezési értekezletet hív össze. Az értekezletre meg kell hívni a gyermeket és szülőjét, valamint a gyermek lakóhelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálat, illetve a javasolni kívánt gondozási hely képviselőjét vagy a javasolni kívánt nevelőszülőt és működtetőjének képviselőjét, akiknek a szakszolgálat által előterjesztett elhelyezési javaslatra vonatkozó véleményét írásban kell rögzíteni. A speciális ellátást igénylő gyermek esetén az elhelyezési értekezletre a fentiekben kívül meg kell hívni a gyermekjogi képviselőt is. A javasolni kívánt gondozási hely képviselője - fenntartója egyetértésével - vállalhatja a más megye (illetve a főváros) ellátási kötelezettsége alá tartozó gyermek befogadását.

Az elhelyezési javaslatot a gyermekvédelmi nyilvántartás megfelelő adatlapjának kitöltésével kell elkészíteni. Az elhelyezési javaslatot a megkereséstől számított 30 napon belül kell a gyámhivatal részére megküldeni.

A szakszolgálat javaslatot tesz a gyámhivatalnak a gondozott gyermek gondozási helyének megváltoztatására, ha lényegesen megváltoztak azok a körülmények, amelyekre a gyámhivatal az elhelyezési döntését alapította, illetve, ha az a gyermek érdekében más okból szükséges.

A szakszolgálat a gyámhivatal megkeresésére, a gyermekvédelmi nyilvántartás megfelelő adatlapját kitöltve elkészíti - a szülő, a gyermek, valamint a gondozási hely, illetve a gyermek lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálat családgondozója és a hivatásos gyám bevonásával - a gyermek további életútjának alakítására vonatkozó célkitűzéseket és a szükséges intézkedéseket magában foglaló egyéni elhelyezési tervet.

Az elhelyezési terv elkészítésére a szakszolgálat értekezletet hív össze, amelyre meghívja a fentiekben felsorolt személyeket. A szakszolgálat, illetve a meghívott személyek további szervezetek képviselőit is meghívhatják, illetve olyan további személyeket, akiket az elhelyezési terv megvalósítása iránt, illetve, akik a megvalósításhoz hatékony segítséget nyújthatnak.

Az egyéni elhelyezési tervet úgy kell elkészíteni, hogy alkalmas legyen a gondozott gyermek saját családjába történő visszatérésének, az örökbefogadásnak, vagy más családot pótló környezetbe kerülésének elősegítésére.

A speciális ellátást igénylő gyermek esetén az elhelyezési tervnek tartalmaznia kell a speciális gyermekotthoni elhelyezés várható idejét, a

speciális ellátást szükségessé tevő problémát, továbbá annak a személynek, nevelőszülőnek vagy gyermekotthonnak a megjelölését, ahova a speciális gyermekotthoni elhelyezés megszüntetését követően a gyermek kerülni fog.

A tervben meg kell határozni a gondozott gyermek és a szülő kapcsolattartására vonatkozó elvárásokat és a kapcsolattartást segítő szolgáltatásokat, azokat a feltételeket, melyeket a szülőnek biztosítani kell az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetéséhez (pl. megfelelő lakás, a megfelelő lakberendezés, a rendszeres jövedelem, az alkoholfüggőség, drogfüggőség rendeződése, az antiszociális magatartás megszüntetése stb.), azokat a feltételeket, melyeket a gondozott gyermeknek teljesítenie kell az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetéséhez (pl. szüleikhez vagy másokhoz fűződő személyes viszonyának megváltoztatása, az alkoholfüggőség vagy más kóros szenvedély rendeződése, az antiszociális magatartásának megszüntetéséhez stb.).

A szakszolgálat - a megyei, fővárosi önkormányzat, vagy más működtető felkérésére - javaslatot készít az ideiglenes elhelyezést igénylő, a lakóhelyéről önkényesen eltávozott, így ellátás és felügyelet nélkül maradó és a rendőrség által bekísért gyermek, az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a gondozási helyéről önkényesen eltávozó gondozott gyermeket ellátó nevelőszülő és gyermekotthon kijelölésére.

Az ideiglenes elhelyezés ellátására a nevelőszülő a feladatvállalását tartalmazó írásbeli nyilatkozata alapján, a nevelőszülői hálózatot működtető egyetértésével, a gyermekotthon - a vezetője véleményének előzetes kikérése alapján - a fenntartó egyetértésével jelölhető ki.

Az ideiglenes elhelyezés ellátására az a nevelőszülő, illetve gyermekotthon jelölhető ki, ahol a bekerülő gyermekek elkülönített elhelyezése biztosítható aktuális egészségi, illetve személyiségállapotukra és a bekerülés körülményeire figyelemmel. A 3 éven aluli gyermekek ideiglenes elhelyezésére olyan nevelőszülőt, illetve gyermekotthont kell kijelölni, ahol a korosztály ellátásához szükséges feltételek rendelkezésre állnak.

A nevelőszülők, illetve a gyermekotthonok kijelölésénél törekedni kell a megye, a főváros valamennyi - megközelítőleg azonos földrajzi nagyságú - körzetének ellátására.

A gyermekvédelmi szakszolgáltatás nevelőszülői hálózatot működtet, és ellátja az ezzel kapcsolatos feladatokat. (Az ezzel kapcsolatos tevékenységeket is külön sztemerdben tárgyaljuk.)

A gyermekvédelmi szakszolgáltatás feladata a gyermek örökbefogadásának, illetve az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánításának és örökbe adásának szakmai előkészítése, az örökbefogadási eljárások lebonyolítása. (Az ezzel kapcsolatos feladatokat is külön sztemerdben tárgyaljuk.)

A gyermekvédelmi szakszolgáltatás az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek gyámja (hivatásos gyámja), gondozója egyéni program szerinti gondozási, nevelési tevékenységének segítése és szakmai ellenőrzése érdekében elkészíti a gyermek egyéni gondozási-nevelési tervét. Ha a gyermek az általa működtetett nevelőszülői

hálózatban vagy az Szt. hatálya alá tartozó intézményben van elhelyezve, a gyámhivatal megkeresésére, ennek hiányában félévenként hivatalból tájékoztatja a gyámhivatalt a gondozással-neveléssel kapcsolatos feladatok ellátásáról, a gyermek és a szülő kapcsolattartásának alakulásáról, illetve a szülőnek a gyermeket gondozó intézménnyel vagy személlyel való együttműködéséről. Jelzi a gyámhivatalnak, ha a gyám (a hivatásos gyám) jogkörének korlátozása, tisztségéből való felmentése, vagy felfüggesztése indokolt. Szervezi az elhelyezési terv végrehajtását, és ennek érdekében - a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve - családgondozást végez a vér szerinti család gyermekneveléséhez szükséges körülményei megteremtéséhez, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállításához, családgondozást, utógondozást végez - a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve - a gyermek családjába való visszailleszkedéséhez, illetve önálló életvitelének elősegítéséhez, ha a gyermek gondozási helye nem gyermekotthon.

A szakszolgálat gyámi gondozói tanácsadója a gyermeki jogok érvényesülése érdekében szakmailag folyamatosan segíti és ellenőrzi a gondozott gyermek gyámjának, gondozójának nevelői, gondozói, illetve gyámi tevékenységét, az egyéni gondozási-nevelési tervben foglaltak végrehajtását, az egyéni elhelyezési terv megvalósulását.

A gyámi gondozói tanácsadó az előzőekben meghatározottak megvalósítása érdekében szükség szerinti gyakorisággal, de legalább 2 havonta egyszer a kijelölt gondozási helyen találkozik a gondozott gyermekkel, a gondozóval és a gyámmal. A látogatás keretében az ítélőképessége birtokában lévő gyermekkel folytatott - ha a gyermek kéri, vagy a gyámi gondozói tanácsadó szükségesnek tartja négy szemközti - beszélgetés során tájékozódik a gondozott gyermek helyzetéről, fejlődéséről, esetleges problémáiról. A gyermek kérésére közreműködik a gyermek és a gondozó, illetve a gyám között felmerült vitás kérdések tisztázásában. A gondozó, illetve a gyám felkérésére részt vesz a gondozó intézmény szakmai fórumain. A gyám felkérésére segítséget nyújt az egyes jognyilatkozatok megtételéhez szükséges gyámi álláspont kialakításában. A gondozóval, illetve a gyámmal folytatott konzultáció során tájékozódik a gyermeki jogok érvényesülésének biztosításáról, a gyámhivatali határozatban foglaltak betartásáról, az egyéni elhelyezési, valamint az egyéni gondozási-nevelési tervben foglaltak megvalósulásáról, a gondozási-nevelési feladatok ellátásáról, valamint a családi kapcsolatok alakulásáról.

A gyámi gondozói tanácsadó a látogatás során szerzett tapasztalatait, megállapításait, illetve a gyermek érdekében tett intézkedéseit írásban dokumentálja. A szakszolgálat ennek alapján teszi meg az intézkedéseit.

A szakszolgálat a gyámhivatal megkeresésére, ennek hiányában félévente írásban tájékoztatja a gyámhivatalt a gyám tevékenységéről, a gyermek és a szülő kapcsolattartásának alakulásáról, a szülőnek a gondozó intézménnyel vagy személlyel való együttműködéséről, a gyermeknek a kijelölt gondozási helyre történő beilleszkedéséről.

A nevelésbe vételkor fennállt körülmények megváltozásakor, illetve a gyámhivatal megkeresésére a nevelésbe vétel éves felülvizsgálatakor a szakszolgálat javaslatot tesz a gyámhivatalnak a gondozott gyermek nevelésbe vételének megszüntetésére vagy fenntartására, az elhelyezési tervének fenntartására vagy módosítására, gondozási helyének megváltoztatására, új gyámjának kirendelésére, amennyiben ez szükséges.

A szakszolgálat folyamatosan figyelemmel kíséri a nevelőszülőnél vagy más bentlakásos intézményben elhelyezett gondozott gyermek és szülője kapcsolattartásának alakulását, illetve a szülőnek a nevelőszülővel vagy a gondozó intézménnyel való együttműködését, és erről megkeresésre, ennek hiányában félévente tájékoztatja a gyámhivatalt.

A szakszolgálat a gyámi tanácsadó, a gyermek gyámja, valamint a gondozó intézmény vagy személy jelzésére, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 48/A. §-ának (1)-(2) bekezdésében meghatározott esetekben a gyermek örökbe fogadhatónak nyilvánítását javasolhatja a gyámhivatalnak. A javaslatban arra is ki kell térni, hogy a szakszolgálat által vezetett nyilvántartásban szerepel-e olyan örökbe fogadni szándékozó személy, aki a gyermeket örökbe fogadná.

Ha a szakszolgálat azt tapasztalja, hogy a gyám a kötelességeit nem teljesíti, vagy nem megfelelően teljesíti, javaslatot tehet a gyámhivatalnak a gyámi jogkör korlátozására, illetve a gyám felmentésére vagy elmozdítására.

Amennyiben a gondozott gyermek gondozási helye nem gyermekotthonban, illetve nem nevelőszülőnél van, a gyermekvédelmi szakszolgálat családgondozója a személyes segítő munka során segíti a gyermeket a családi, lakóhelyi és iskolai környezetbe történő visszailleszkedésben, közreműködik a gyermek és szülei kapcsolatának rendezésében, segíti a gyermeket (fiatal felnőtt) önálló életvitelének kialakításában.

Az előbbiek szerinti feladatok teljesítése során a gyermekvédelmi szakszolgálat családgondozója és a gyermekjóléti szolgálat együttműködnek.

A szakszolgálat utógondozója a gyámhivatal kirendelése alapján ellátja a fiatal felnőtt utógondozását.

A gyermekvédelmi szakszolgáltatás az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és tartós nevelésbe vett gyermek gyámsága érdekében eseti gondnoki jogkörben ellátja a gyermek képviselőtét, ha a gyám a gyermeket nem képviselheti, illetve, ha - különleges szakértelmet igénylő ügyben - a gyám nem tudja a gyermek képviselőtét ellátni. Eseti gondnoki jogkörben ellátja a vagyonkezelői gondnoki feladatokat, ha a gyámhivatal nem hatalmazta fel a gyámot a gyermek vagyonának kezelésére, továbbá hivatásos gyámi jogkörben ellátja az egyes gyermek gyámságával kapcsolatos feladatokat.

A gyámhivatal a gyermek számára a területi gyermekvédelmi szakszolgálat részéről erre kijelölt hivatásos gyámot rendeli ki, ha az

ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermeket a Szociális törvény hatálya alá tartozó fogyatékosok és pszichiátriai betegek otthonában helyezte el, a nevelőszülő a gyámságot nem vállalta, a szülő hozzájárult gyermeke ismeretlen személy általi örökbefogadásához és a gyermeket a gyámhivatal ideiglenesen a leendő örökbefogadó szülőnél helyezte el.

A hivatásos gyám egyidejűleg legfeljebb negyvennyolc gyermek gyámságát láthatja el.

A gyámsággal járó jogok és kötelességek - ha a gondozás-nevelés megkezdését a gyermek tartózkodási helye nem akadályozza - a gyámot a kirendelő határozat közlését követő naptól kezdve illetik meg, illetve terhelik.

A gyám tevékenységét a gyámhivatal irányítja és felügyeli, feladatainak ellátásához a területi gyermekvédelmi szakszolgálat segítséget nyújt.

A gyám működéséről, a gyámsága alatt álló gyermek ügyeiről félévente írásban köteles tájékoztatást adni a gyámhivatalnak. E tájékoztatási kötelezettség nem érinti a törvény szerinti számadási kötelezettséget.

Ha a gyám jogkörét a hivatásos gyám látja el, a gyermek gondozásával és nevelésével kapcsolatos feladatokat a nevelőszülő, gyermekotthon, fogyatékosok és pszichiátriai betegek otthona biztosítja.

A hivatásos gyámot a gyermek elhelyezésének joga nem illeti meg, és a gyermek tartózkodási helyét csak a gyámhivatal engedélyével változtathatja meg.

A hivatásos gyám kötelessége az otthonteremtési támogatás, valamint az utógondozói ellátás iránti igény benyújtásának segítése és figyelemmel kísérése.

A gyermekvédelmi szakszolgáltatás a szaktanácsadás keretében szakmai, módszertani segítséget nyújt a személyes gondoskodásra irányuló szakfeladatok ellátásához, javaslatot készít a szakellátás fejlesztésére és elősegíti a tudományos kutatómunka gyakorlati alkalmazását. Ennek keretében a szakszolgálat a szakellátást nyújtó intézmények felkérésére szakmai segítséget nyújt az intézmény szakmai programja, házirendje elkészítéséhez, az intézmény szakmai átalakításának, megtervezéséhez, illetve kivitelezéséhez, az intézmény egész tevékenységének vagy egyes részfeladatainak szakmai értékeléséhez, továbbképzések szervezéséhez, szakmai munkaközösségek működéséhez, szakmai pályázati lehetőségek figyelemmel kíséréséhez és a pályázatok elkészítéséhez, új szakmai módszerek, eszközök megismeréséhez, egyéb - a szaktanácsadás keretében tartozó - az intézmény által igényelt feladatok elvégzéséhez.

A szakszolgálat az otthont nyújtó ellátást biztosító értesítése alapján nyilvántartást vezet az otthont nyújtó ellátásban, átmeneti gondozásban, utógondozói ellátásban részesülő gyermekek, fiatal felnőttek gondozási napjainak számáról, az üres férőhelyekről, elkülönítve egymástól az ideiglenes gondozási feladatokat ellátó

nevelőszülőnél, illetve gyermekotthonban rendelkezésre álló üres férőhelyeket.

A szakszolgálat nyilvántartást vezet a hivatásos gyámi, vagyonkezelő eseti gondnoki, eseti gondnoki feladatok ellátására kirendelhető személyekről és működési területükről.

A szakszolgálat megszervezi a hivatali időn túl működő ügyeleti szolgálat működését.

Az ügyelet ad felvilágosítást az üres férőhelyekről, valamint az ideiglenes (átmeneti) gondozási feladatokat is ellátó nevelőszülőről és gyermekotthonról.

4. Sztenderd: Örökbefogadás

A gyermekevédelmi szakszolgáltatás feladata a gyermek örökbefogadásának, illetve az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánításának és örökbe adásának szakmai előkészítése, az örökbefogadási eljárások lebonyolítása érdekében nyilvántartás vezetése a gyámhivatal határozata alapján örökbefogadhatónak nyilvánított átmeneti nevelésbe, illetve az örökbefogadható tartós nevelésbe vett gyermekről, valamint a szülő, az egészségügyi szolgáltatást nyújtó szerv vagy személy, a gyermekjóléti szolgálat, családvédelemmel foglalkozó más szerv bejelentése alapján az örökbefogadható gyermekről, az örökbe fogadni szándékozó személy tájékoztatása az örökbefogadás feltételeiről, így különösen az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról, az örökbe fogadni szándékozó egészségügyi és lélektani alkalmasságának vizsgálata a külön jogszabályban rögzített szakmai követelmények figyelembevételével és róla - a gyámhivatal határozata alapján - nyilvántartás vezetése, az eseti gondnoki jogkörben a szükséges intézkedések megtétele az átmeneti vagy a tartós nevelésbe vett gyermek esetén.

A gyermekevédelmi szakszolgáltatás feladata a központi hatóság által vezetett országos örökbefogadási nyilvántartás - külön jogszabály szerinti - rendszeres tájékoztatása a fentiekben ismertetett nyilvántartásokban vezetett adatokról.

A gyermekevédelmi szakszolgáltatás a külön jogszabályban meghatározott feltételek mellett gondoskodik az örökbefogadás előtti tanácsadás és örökbefogadói tanfolyam, valamint az örökbefogadás utáni segítséget nyújtó szolgáltatások megszervezéséről, továbbá a központi hatóság megkeresésére külföldi állampolgárságú gyermek örökbefogadását követően jelentést készít az örökbefogadás helyzetéről.

A szakszolgálat a külön jogszabályban meghatározottak szerint nyilvántartásba veszi a gyámhivatal határozatával örökbefogadhatóvá nyilvánított, illetve tartós nevelésbe vett, a Gyermekevédelmi törvényben meghatározott személyek, illetve intézmények által bejelentett

örökbefogadható gyermeket, és erről tájékoztatja a központi hatóság által vezetett országos örökbefogadási nyilvántartást.

A szakszolgálat az örökbefogadási szándékkal jelentkező személyt a jogszabályi előírások szerint nyilatkoztatja, és tájékoztatja az örökbefogadás feltételeiről, az alkalmassági vizsgálat céljáról, jellegéről, valamint helyéről és időpontjáról, továbbá a családi és lakáskörülményeik feltárását szolgáló helyszíni tájékozódás időpontjáról. A családi és lakáskörülmények feltárására a szakszolgálat felkérheti a gyermekjóléti szolgálatot is.

A szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozó személyt a külön jogszabályban foglaltaknak megfelelően felkészíti az örökbefogadásra.

A szakszolgálatnak az örökbefogadni szándékozó személy beleegyezésével fel kell kérnie annak háziorvosát - szükség esetén szakorvosát - annak megállapítására, hogy az örökbefogadni szándékozó személy egészségi állapotát tekintve alkalmas-e gyermek felnevelésére. A felkérésben választ kell kérni arra, hogy az örökbefogadni kívánó személy nem szenved-e a gyermek megfelelő ellátását is korlátozó testi, érzékszervi, értelmi fogyatékossgban, súlyos pszichotikus zavarban, alkoholfüggőségben, kábítószer-függőségben, olyan betegségben, amely miatt - akár időszakosan is - akadályozott a gyermekről való gondoskodás, illetve amely a gyermek fejlődését veszélyezteti.

Az örökbefogadni szándékozó személy pszichikai alkalmasságának vizsgálata során a szakszolgálat feltárja, hogy az örökbefogadási szándék motivációja, a család élethelyzete, az örökbefogadni szándékozó személy életkora és személyisége, a gyermek nevelésével kapcsolatos elképzelése előreláthatólag biztosítja-e az örökbefogadandó gyermek harmonikus fejlődését, felnevelését.

A szakszolgálat az örökbefogadni szándékozó személy lakóhelyének felkeresése során a helyszínen tájékozódik, hogy a lakókörnyezet, illetve a családi és lakáskörülmények alkalmasak-e gyermek örökbefogadására, lehetőség szerint az együtt élő családtagok véleményét ki kell kérni.

A szakszolgálat a háziorvos szakvéleménye, a lélektani alkalmassági vizsgálat, valamint a helyszíni tájékozódás alapján kialakítja álláspontját az örökbefogadni szándékozó alkalmasságát illetően, amelyről tájékoztatja az örökbefogadni szándékozót.

A szakszolgálat megküldi a gyámhivatalnak a jogszabályi előírások szerinti javaslatait, valamint nyilatkozatát. A szakszolgálati javaslatban ki kell térni arra, hogy az örökbe fogadni szándékozó milyen életkorú, sérült vagy fogyatékos gyermek örökbefogadására alkalmas.

A szakszolgálat az örökbefogadni szándékozó alkalmasságát megállapító gyámhivatali határozat alapján nyilvántartásba veszi az örökbefogadni szándékozót.

Az örökbe fogadni szándékozókat az alkalmasságot megállapító gyámhivatali határozat kézhezvételekor az örökbefogadási szándék bejelentésének napjával kell az örökbefogadásra várakozók sorrendjébe besorolni.

A nyilvántartásba vételről - amennyiben ehhez az örökbe fogadni szándékozó nyilatkozatával hozzájárult - a szakszolgálat értesíti az Intézetet, valamint az örökbefogadni szándékozó személyt.

A szakszolgálat a várakozási idő alatt félévente felkeresi az örökbe fogadni szándékozót és tájékoztatja kérelme teljesülésének esélyeiről.

Ha a nyilvántartásba vétel oka már nem áll fenn, a szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozót törli a nyilvántartásából.

A szakszolgálat feladata a nyilvántartásában szereplő örökbe adható gyermekek számára, a nyilvántartásában szereplő örökbe fogadni szándékozók közül - a nyilvántartási sorrend figyelembevételével - a legmegfelelőbb örökbefogadó szülő kiválasztása.

Ha a nyilvántartásokban találunk olyan gyermeket, illetve örökbefogadásra várót, akik között az adatok alapján várhatóan megfelelő szülő-gyermek kapcsolat alakulhat ki, a szakszolgálat a gyermek gondozójának, valamint törvényes képviselőjének a bevonásával dönt a személyes kapcsolat felvételének a lehetőségéről, és erről értesíti az örökbe fogadni szándékozó személyt.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozó személy a szakszolgálat által a kiválasztott gyermekről nyújtott részletes tájékoztatás alapján találkozni kíván a gyermekkel, a szakszolgálat munkatársa megszervezi a kérelmezőnek a gyermekkel való személyes találkozását. A látogatás időpontjáról a gyermek törvényes képviselőjét értesíteni kell.

A kérelmező további tájékoztatást kérhet a gyermekről az őt gondozó személytől, majd megtekintheti a gyermeket, de a gyermek nem tudhat arról, hogy a kérelmező őt örökbefogadási céllal látogatja meg.

Amennyiben a kérelmező a megismerkedés alapján további kapcsolatot szeretne kialakítani a gyermekkel, a szakszolgálat, a gondozó intézmény (személy) és a törvényes képviselő által megállapított gyakorisággal, a közösen megbeszélte időpontokban felkeresheti a gyermeket.

A személyes kapcsolatfelvételtől számított 30 napon belül a szakszolgálat - a gyermek gondozója, illetve törvényes képviselője bevonásával - kialakítja álláspontját arra vonatkozóan, hogy javasolja-e a gyámhivatal felé a gyermeknek a kérelmező gondozásába történő kihelyezését, és erről a kérelmezőt tájékoztatja.

A szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozó kérelmére a javaslatot, a gyámhivatal által bekért igazolásokkal és szakvéleményekkel, valamint az ítélőképessége birtokában levő gyermek meghallgatásáról készült jegyzőkönyvvel együtt megküldi a gyámhivatal részére.

A gondozásba történt kihelyezésről a szakszolgálat értesíti az a központi hatóság által vezetett országos örökbefogadási nyilvántartást.

A szakszolgálat a gyámhivatal felkérésére figyelemmel kíséri a kihelyezett gyermek gondozását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermek családba történő beilleszkedését, és a gyámhivatal által kitűzött határidőre megküldi az örökbefogadásra vonatkozó javaslatát.

A szakszolgálat törli az örökbefogadható gyermekek nyilvántartásából azt a gyermeket, akinek az örökbefogadását a gyámhivatal jogerős határozattal engedélyezte, és erről az Intézetet is értesíti.

Ha a szakszolgálatot a központi hatóság arról értesíti, hogy az általa vezetett országos nyilvántartásban szerepel olyan más megyei illetőségű vagy külföldi állampolgárságú örökbefogadni szándékozó személy, aki várhatóan megfelelő szülő-gyermek kapcsolatot tud kialakítani a szakszolgálat nyilvántartásában szereplő gyermekkel, a szakszolgálat a jogszabályban foglaltak szerint jár el.

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás iránti eljárás az átmeneti nevelésbe vett gyermek gyámjának kérelmére vagy hivatalból indul. A hivatalból induló eljárást a gyermekvédelmi szakszolgálat, a gyermekotthon, a nevelőszülői hálózat működtetője vagy a gyermekjogi képviselő is kezdeményezheti.

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás kérdésében a gyámhivatal - ha a szülői felügyeleti jog megszüntetése érdekében pert nem kezdeményez - soron kívül jár el. A gyámhivatal a nevelőszülőnél elhelyezett, átmeneti nevelésbe vett gyermek részére eseti gondnokot rendel.

Ha az örökbefogadhatónak nyilvánítás indoka az, hogy a szülő gyermekével önhibájából nem tart kapcsolatot és életvitelén, körülményein az átmeneti nevelés megszüntetése érdekében nem változtat, vagy a szülő fél éven át gyermekével semmilyen formában nem tart kapcsolatot, a gyámhivatal meghallgatja a szülőt, a gyermek gyámját, valamint a gyermek gondozását ellátó nevelőszülőt és környezettanulmányt készít; a szülő lakó- vagy tartózkodási helyét az új lakó- vagy tartózkodási helye megjelölése nélkül megváltoztatta, a gyámhivatal a jogszabályban foglaltak szerint intézkedik a lakó- vagy tartózkodási hely felkutatása iránt, illetve meghallgatja a gyermek gyámját, valamint a gyermek gondozását ellátó nevelőszülőt.

Az örökbefogadás előtti eljárást a Magyar Köztársaság területén szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére a lakóhelye, tartózkodási helye szerint illetékes gyermekvédelmi szakszolgálat készíti elő. Ha az örökbefogadni szándékozó házaspár különböző gyermekvédelmi szakszolgálatok illetékességi területén rendelkezik lakóhellyel, az örökbefogadás előtti eljárás - egymás kölcsönös tájékoztatása mellett - bármelyik házaspár lakóhelye szerint illetékes gyermekvédelmi szakszolgálatnál lefolytatható.

A gyermekvédelmi szakszolgálatnál előterjesztett kérelemben - a jogszabályokban meghatározott kivétellel - az örökbe fogadni szándékozó személy nyilatkozik az örökbefogadási szándéka indokairól, valamint az örökbe fogadandó gyermek(ek)re vonatkozó elképzeléseiről, ezen belül az általa örökbe fogadni szándékozott gyermekek számáról, illetve arról, hogy vállalja-e testvérek örökbefogadását, az örökbe fogadandó gyermek(ek) koráról, arról, hogy vállalja-e egészségileg károsodott gyermek örökbefogadását, a korábban kezdeményezett örökbefogadás előtti eljárás eredményéről, arról, hogy alkalmassá

nyilvánítása esetén hozzájárul-e a személyazonosító adatainak az örökbe fogadni szándékozó személyek országos nyilvántartásába vételéhez, annak tudomásulvételéről, hogy az örökbefogadásra való alkalmasság feltétele az örökbefogadás előtti tanácsadáson és felkészítő tanfolyamon történő eredményes részvétel.

A gyermekvédelmi szakszolgálat a kérelem előterjesztésével egyidejűleg, de legkésőbb 10 munkanapon belül, írásban tájékoztatja az örökbefogadni szándékozót az örökbefogadás feltételeiről és arról, hogy alkalmasságának megállapítása érdekében az általa meghatározott helyen és időpontban vizsgálaton, illetve tanácsadáson és felkészítő tanfolyamon kell megjelennie, valamint arról, hogy családi és lakáskörülményeiről a helyszínen győződik meg.

Ha az örökbe fogadni szándékozó személy az alkalmassági vizsgálaton, illetve a tanácsadáson és a felkészítő tanfolyamon nem jelent meg és távolmaradását nem mentette ki vagy a környezettanulmány elkészítését nem tette lehetővé, a gyermekvédelmi szakszolgálat visszavontnak tekinti az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmét és nem folytatja le az alkalmassági vizsgálatot.

A gyermekvédelmi szakszolgálat a kérelem beadásától számított 60 napon belül tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozó személyt az alkalmassági vizsgálat eredményéről.

A gyermekvédelmi szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozó személy egyidejű értesítése mellett az örökbe fogadni szándékozó személy lakóhelye szerint - ha az örökbe fogadni szándékozók lakóhelye különböző gyámhivatalok illetékességi területén van, a választásuk szerint - illetékes gyámhivatalnak megküldi az ügyfél kérelmét, az általa elvégzett pszichológiai vizsgálat eredményét, a háziorvosi igazolást az örökbefogadásra való egészségügyi alkalmasságról, az örökbefogadás előtti tanácsadás és felkészítő tanfolyam eredményes elvégzését igazoló iratot, a környezettanulmányt, a jogszabályban foglaltak figyelembevételével kialakított javaslatát.

Az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító határozat hatályának leteltével, ha az örökbe fogadni szándékozó személy az alkalmasság megállapítása iránt ismételt kérelmet nem terjeszt elő, adatait a gyermekvédelmi szakszolgálat törli a nyilvántartásából, és erről értesíti az örökbe fogadni szándékozó személyek országos nyilvántartását, valamint az örökbe fogadni szándékozó személyt.

A gyermekvédelmi szakszolgálat véleményének kialakítása érdekében, ha a családi állapotban, személyi és életkörülményekben, valamint az örökbe fogadandó gyermekre vonatkozó elképzelésekben következik be változás, az örökbe fogadni szándékozó személyt ismételt alkalmassági vizsgálaton való megjelenésre hívja fel, lakóhelyváltozás esetén beszerzi a korábbi lakóhely szerinti gyermekvédelmi szakszolgálatnál kezelt iratokat és környezettanulmányt készít.

Az alkalmasságot fenntartó határozat alapján az örökbefogadni szándékozó személyt a korábbi lakóhely szerinti gyermekvédelmi szakszolgálat törli nyilvántartásából, a lakóhely szerinti gyermekvédelmi szakszolgálat - az eredeti nyilvántartásba vétel időpontjával -

nyilvántartásába bejegyzí, az országos nyilvántartás az adatokban bekövetkezett változásnak megfelelően veszi nyilvántartásba.

Ha a felülvizsgálat során a gyámhivatal alkalmatlanságot állapít meg, az erről szóló határozat alapján a gyermekevédelmi szakszolgálat és az országos nyilvántartás törli a nyilvántartásából az örökbefogadni szándékozó személyt.

5. Sztenderd: Utógondozói ellátás

Az utógondozói ellátás keretében kell lakhatást és szükség szerint további ellátást biztosítani azon átmeneti vagy tartós nevelésből kikerült fiatal felnőtteknek, akinek utógondozói ellátását a gyámhivatal elrendelte.

A gyámhivatal által elrendelt utógondozói ellátás keretében a fiatal felnőtt számára szükség esetén a jogszabályok szerinti teljes körű ellátást, és az önálló élet megkezdéséhez szükséges személyre szóló tanácsadást, a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében segítségnyújtást (a továbbiakban: utógondozás) kell biztosítani.

Az utógondozói ellátást nevelőszülő, gyermekotthon, utógondozó otthon vagy az általuk, illetve a területi gyermekevédelmi szakszolgálat által működtetett, lakhatást nyújtó külső férőhely, különösen albérlet vagy egyéb hely (a továbbiakban: külső férőhely) biztosítja.

Az utógondozói ellátás keretében a fiatal felnőtt számára a befogadását vállaló nevelőszülő, gyermekotthon vagy utógondozó otthon, továbbá a külső férőhely működtetője a lakhatási lehetőség mellett a fiatal felnőtt szükségleteihez, helyzetéhez igazodó ellátást nyújt. Ha a fiatal felnőtt ellátásához zsebpénz biztosítása is szükséges, annak összege nem lehet kevesebb a jogszabályban meghatározott mértéknél.

Az utógondozói ellátást nyújtó és a fiatal felnőtt az utógondozói ellátás konkrét formájáról, módjáról és mértékéről a külön jogszabályban foglaltak szerint írásbeli megállapodást köt. A megállapodás megkötésekor figyelemmel kell lenni különösen a fiatal felnőtt vagyoni, jövedelmi viszonyaira, egészségi állapotára és személyiségére, családi körülményeire, tanulmányai folytatására, kötelezettségeire.

Az utógondozói ellátást igénybe vevő fiatal felnőtt az ellátásért külön jogszabályban meghatározottak szerint térítési díjat fizet.

A gyámhivatal a fiatal felnőtt kérelmére, - illetve a gyermek nagykorúságának eléérése előtt a gyám (hivatásos gyám) javaslatának figyelembevételével - elrendeli az utógondozói ellátást, ha a gyermek, illetve a fiatal felnőtt átmeneti vagy tartós nevelésbe vétele nagykorúvá válásával szűnt meg, és létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, vagy a nappali oktatás munkarendje szerint, vagy felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytat, vagy szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja.

Az utógondozói ellátást a fiatal felnőtt, ha a létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, és emiatt részesül ellátásban, a

huszonegyedik életévének, amennyiben más ok miatt részesül ellátásban, a huszonegyedik életévének betöltéséig kérheti.

Akkor nem biztosított a fiatal felnőtt létfenntartása, ha a havi jövedelme az öregségi nyugdíj legkisebb összegének háromszorosát nem haladja meg, vagy a nagykorúvá válásának időpontjában a rendelkezésére bocsátott készpénzvagyonának értéke az öregségi nyugdíj legkisebb összegének negyvenszeresét nem haladja meg, feltéve, ha lakhatása saját vagy közeli hozzátartozója lakókörnyezetében nem megoldható.

Az otthonteremtési támogatásban részesült fiatal felnőtt utógondozói ellátását a gyámhivatal akkor rendeli el, ha a fiatal felnőtt létfenntartását vagy lakhatását veszélyeztető, rendkívüli élethelyzetbe került.

Az utógondozói ellátás elrendelése előtt a gyámhivatal megkéri az ellátást biztosító nevelőszülő, gyermekotthon, utógondozói otthon befogadó nyilatkozatát vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat külső férőhelyre vonatkozó nyilatkozatát. A befogadó nyilatkozat megtagadása esetén a gyámhivatal köteles kikérni az intézmény érdekképviselői fórumának véleményét.

A fiatal felnőtt kérelmére az ellátást nyújtó nyilatkozik a fiatal felnőtt utógondozói ellátásra történő befogadásáról, ha a fiatal felnőtt létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, vagy a nappali oktatás munkarendje szerint, vagy felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytat, vagy szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja, és elhelyezése az ellátást nyújtó férőhelyén megoldható.

Az ellátást nyújtó a befogadást megtagadhatja, ha a fiatal felnőtt korábbi ellátása során a nevelőszülőjével vagy más ellátást nyújtóval szemben elfogadhatatlan, az együttélés szabályait súlyosan sértő magatartást tanúsít, a házirendet többször súlyosan megsérti és az ellátás megtagadásával az intézmény érdek-képviselői fóruma is egyetért.

Ha az ellátást nyújtó a befogadást megtagadja, a fiatal felnőtt kérelmét az elutasítás indokolásával együtt az intézmény érdek-képviselői fóruma elé terjeszti.

Az érdek-képviselői fórum a kérelmet és az elutasítás okát megvizsgálja és véleményt nyilvánít a kérelem, illetve az elutasítás indokoltságáról.

Az utógondozói ellátás ismételten elrendelhető a létfenntartásukat önállóan biztosítani nem tudó fiatal felnőttek esetében a fiatal felnőtt huszonegyedik életévének betöltéséig, a többi esetben a fiatal felnőtt huszonegyedik életévének betöltéséig.

Nincs helye az ismételt elrendelésnek, ha az utógondozói ellátás megszüntetésére azért került sor, mert a fiatal felnőtt a nevelőszülőjével vagy más utógondozói ellátást nyújtóval szemben elfogadhatatlan, az együttélés szabályait súlyosan sértő magatartást tanúsított, vagy a házirendet többször súlyosan megsértette és az ellátás megszüntetésével az intézmény érdek-képviselői fóruma is egyetért, és a megszüntető határozat jogerőre emelkedésétől számított egy év még nem telt el.

Az utógondozói ellátásban részesülő, tanintézményben nappali tagozaton tanulmányokat nem folytató munkaképes fiatal felnőtt köteles az állami foglalkoztatási szervvel együttműködni.

Az ellátást nyújtó nevelőszülő, gyermekotthon vagy utógondozó otthon az utógondozói ellátásról szóló gyámhivatali határozat közlésétől számított 10 munkanapon belül megkeresi a gyámhivatalt, és kezdeményezi az ellátás megszüntetését, ha a fiatal felnőtt az ellátást nem veszi igénybe, és ennek okáról nem értesíti az ellátást nyújtót.

Megszűnik az utógondozói ellátása a fiatal felnőttnek, az ellátás megszüntetésére vonatkozó bejelentését követő - a házirendben meghatározott - idő elteltével, - ha a fiatal felnőtt a létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, és emiatt részesül ellátásban - a fiatal felnőtt huszonegyedik életévének betöltésével, - ha a fiatal felnőtt más ok miatt részesül ellátásban - a fiatal felnőtt huszonegyedik évének betöltésével, illetve a felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytató fiatal felnőtt esetén a tanulmányok befejezésével, de legkésőbb huszonötödik életévének betöltésével.

A gyámhivatalnak az utógondozói ellátás megszüntetését javasolja a nevelőszülő, ha vele szemben a fiatal felnőtt elfogadhatatlan magatartást tanúsít, a gyermekotthon, az utógondozó otthon, ha a fiatal felnőtt a házirendet többször súlyosan megsérti.

A gyámhivatal az utógondozói ellátást megszünteti, ha a fiatal felnőtt ellátásának feltételei már nem állnak fenn, vagy ellátását szociális bentlakásos intézmény biztosítja, vagy a nevelőszülőjével vagy más utógondozói ellátást nyújtóval szemben elfogadhatatlan, az együttélés szabályait súlyosan sértő magatartást tanúsít, vagy a házirendet többször súlyosan megsérti és az ellátás megszüntetésével az intézmény érdek-képviselői fóruma is egyetért.

1.7. Kritériumok

1. A gyermeket és családját érintő döntések a gyermek legjobb érdekében történnek.
2. A gyermek számára biztosított, hogy elsősorban saját családjában éljen és kapja meg a szükséges támogatást.
3. A gyermek és hozzátartozója a gondozás során nem részesülnek hátrányos megkülönböztetésben.
4. A gyermek részt vesz a személyét érintő döntésekben.
5. A gyermek és hozzátartozója megismerheti a nekik nyújtott szolgáltatásokat.
6. A gyermek identitása kialakításához, megerősítéséhez megfelelő támogatást kap.

7. A gyermek ésszerű időn belül kapja meg a szükségleteinek megfelelő segítséget, támogatást, gondozást.
8. A gyermek kapcsolatot tart a kapcsolattartásra jogosult személyekkel, mindenek előtt a szüleivel.
9. A gyermek személyes szabadságában nincsen korlátozva (kivéve, ha annak törvényes feltétele fennáll).
10. A gyermek életkorának megfelelő információkhoz juthat (média, Internet, írott sajtó).
11. A gyermek szabad véleménynyilvánításának és önkifejezésének lehetősége biztosított.

A protokollok alkalmazása önmagában nem jelent garanciát az általános indikátoroknak való megfelelésnek. Ezért minden esetben, amikor a gyermeket és családját érintő döntésekre, intézkedésekre kerül sor, az általános indikátorokat tesztként kell alkalmazni. (Valamennyi protokoll alkalmazása közvetlenül, vagy közvetve beavatkozást, vagy annak előkészítését jelenti a gyermek életébe)

Az egyes indikátorok más-más súlyozással lehetnek jelen a folyamatokban, függően attól, hogy a szociális munka mire irányul és kik a szereplői. Ez azonban sohasem jelentheti azt, hogy valamely indikátor súlytalanná váljon és a megfelelés tesztelése elmaradjon. A rész és az egész összefüggésében kell tekinteni a gyermek életében eszközölt minden beavatkozást.

Ha a gyermek szükségletei – túl a valamennyi gyermeket jellemző szükségleteken – jelentős kockázatúak (betegség, fogyatékosság), vagy különleges státuszából adódnak (pl. menekült), vagy kulturális és vallási kisebbséghez tartozásából erednek, akkor a protokollok alkalmazása során fokozottan kell figyelni az általános indikátorokkal mért szempontok teljesülésére.

Hogyan kell alkalmazni a kritériumokat?

1. A gyermeket és családját érintő döntések a gyermek legjobb érdekében történnek.

A gyermek legjobb vagy legfőbb érdeke fogalom értelmezése a gyakorlati munka során jellemzően kétféle tévedéshez vezethet.

Az egyik hiba, ha egyetlen meghatározott konkrét tartalmat tulajdonítunk a fogalomnak. Például Jancsikának az a (legjobb) érdeke, hogy teljesítse tankötelezettségét. Vagy, Katikának az a (legfőbb) érdeke, hogy érzelmi biztonságban legyen nevelőszülőjénél.

Ez a hibatípus például akkor fordul elő, ha az esetté válás vagy az esetmegbeszélés konkrét okát, mondjuk az iskolakerülést és az arra adandó megoldási módot azonosítjuk a gyermek legjobb érdekével.

A másik tévedési lehetőség, ha nagyon absztrakt, „nem kézzelfogható”, elvont tartalmat tulajdonítunk a fogalomnak és valójában nem tudunk vele mit kezdeni, pontosabban a kifejezés használata a semmitmondást szolgálja.

A helyes értelmezés: Valamely protokoll alkalmazása során figyelemmel kísérjük, hogy a gyermek legjobb/legfőbb érdeke, azaz valamennyi szükséglete, valamennyi gyermeki joga az adott helyzetben, az adott körülmények között kielégíthető és érvényesíthető legyen, továbbá a beavatkozás/intézkedés segítse elő a gyermek érzelmi, értelmi és erkölcsi fejlődését.

Miután a gyermeki jogok, de a gyermeki szükségletek sokfélesége is óhatatlanul konkurenciába kerülnek, ezért praktikus hierarchiát kell felállítanunk, törekedve a legkisebb veszteségre.

Látható, hogy a jogok és a szükségletek maximális kielégítése a legritkább esetben lehetséges, ezért a gyermek legjobb érdekét akkor képviseljük, ha optimalizálni tudjuk a helyzetét.

Például: egy elképzelt esetben a 8 éves kislány szüleitől való és akarata ellenére történő elválasztása elengedhetetlen. A gyermek átmeneti nevelt lesz. A GYSZB szakvéleménye szerint nevelőszülői elhelyezése javasolt, hogy érzelmi biztonsága biztosított legyen. Súlyos asztmás tünetei vannak, fontos, hogy tiszta levegőjű környezetben éljen. Képességei szerint különleges szükségletű, tanulásban akadályozott (SNI), eltérő tantervű iskolában kell folytatnia tanulmányait. Mozgókészsége rendkívül jó, balettozni jár, tehetségét gondozni kell. Ha a szülők rendezik kapcsolatukat, 2-3 éven belül reálisnak látszik hazakerülése. Ezért rendszeres kapcsolattartását a szülőkkel szorgalmazni kell.

Az elhelyezési protokoll alkalmazása során, meghallgatva a gyermeket és szüleit, a szakemberek olyan konszenzusos javaslatot tettek, mely szerint a leendő nevelőszülő lakóhelye tiszta levegőjű településen található; a vérszerinti szülők lakóhelyétől 30 km-re van és könnyen megközelíthető. Speciális tantervű iskolába – ami a 20 km-re lévő városban van – a nevelőszülő naponta elkíséri a gyermeket; a negyedévente esedékes orvosi kontrollra a nevelőszülő szintén elkíséri a megyeszékhelyen lévő kórházba a gyermeket; a balettoktatás jelenleg megoldhatatlan, helyette hetente kétszer táncfoglalkozásra fog járni a kislány; ennek fedezetére a nevelőszülő külön ellátmányban részesül.

További protokollok alkalmazásakor is a szakemberek a gyermek legjobb érdekében fognak eljárni, mert: kikérdezik a szülőket a gyermek szokásairól, kedvenc ételeiről, játékaikról; arról, hogy miként szokták megtartani a családi ünnepeket; a gyermek magával hozza fényképeit szüleiéről, magáról, elhozza babáit, játékait, saját ruháit, vagy bármely más tárgyát, ami fontos és kedves neki.

Megtervezik az első találkozást a nevelőszülővel, aki a kislány kedvenc süteményét készíti el erre az alkalomra; megbeszélik a telefonos kapcsolattartás részleteit.

2. A gyermek számára biztosított, hogy elsősorban saját családjában éljen és kapja meg a szükséges támogatást.

A gyermek elidegeníthetetlen joga, hogy elsősorban saját családjában éljen. Valójában az „elsősorban” kifejezés az, ami gyengíteni látszik ezt az állítást. Ennek a kitételnek a jogosságát kell vizsgálni minden konkrét esetben, amikor az elválasztás lehetősége fölmerül, vagy az elválasztás elengedhetetlennek látszik. Az értelmezés – ha nem konkrét esetről van szó – mindig egyszerűbb. A gyermek csak végső esetben és kizárólag saját legjobb érdekében választható el tartósan, vagy átmenetileg a családjától, törvényes és tisztességes eljárás keretében.

Mindig vizsgálni kell, hogy a család milyen támogatások, szolgáltatások nyújtása esetén őrizheti meg továbbra is az egységét, milyen erőforrásokat kell biztosítani annak érdekében, hogy képesek legyenek helyben, saját természetes közegükben megoldani problémáikat, elhárítani, vagy mérsékelni a gyermeket veszélyeztető körülményeket. Ebben az értelmezésben és csakis ebben mérlegelhető a „végső megoldás” lehetősége.

Az igazi szakmai kihívás soha sem a végletesen veszélyeztető (életveszély) helyzetek felismerése. Az indokolatlanul korai vagy az indokolatlanul késői beavatkozás dilemmájától terhes esetek az igazán nehezen megoldhatók.

Fenntartva, hogy az esetek sokfélék és változatosak, mégis minden esetben vizsgálni szükséges:

- a protokoll alkalmazója (aki gyakran az alapellátásban az eset gazdája) a szociális munka szabályai szerint kezeli-e az esetet,
- az eset kapcsán szóba jöhető megoldások, támogatások ismertek-e, elérhetők-e a településen
- az esetkezeléshez kap-e szakmai segítséget és ellenőrzést, szupervíziót

Túl a szociális munkásnak és a gyermekjóléti szolgálatnak a kompetenciáján felmerülhet még:

- a gyermek családjától történő elválasztására hatóság (önkényes) döntése alapján került sor, melyet a szakemberek nem támogattak
- a településen vagy elérhető közelségben nem épültek ki a szolgáltatások, amelyek igénybevételével kiváltható volna a gyermek elválasztása a szülőtől.
- A család anyagi-szociális ellehetetlenülése a gyermek kiemelésének a tényleges oka, viszont a gyermek súlyos veszélyeztetése a szakellátásba utalás indoka (a szülők hajléktalanok)

Az utóbb felsorolt esetekben a protokollok rendeltetésüknek megfelelő alkalmazását végső soron a területi egyenlőtlenségek, az önkormányzati és/vagy az állami szociálpolitika akadályozza.

A bizonyíthatóan ilyen esetekben a szolgálati út betartásával jelezni szükséges az illetékes igazgatási és politikai vezetők felé, mérlegelendő a jogorvoslat lehetősége, az állampolgári jogok országgyűlési biztosának megkeresése.

Ezt az indikátort nem csak az eddig ismertetett módon szükséges alkalmazni. A gyermekvédelmi szakellátásba utalt ideiglenes hatállyal elhelyezett és átmeneti nevelt gyermekek esetében is a végső célt szem előtt tartva, mindig vizsgálni kell, hogy miként rövidíthető le a szakellátásban töltött idő, mit kell annak érdekében tenni, hogy a gyermek mielőbb visszakerülhessen vérszerinti családjába. A gyámság, a családgondozás, a gyámi-gondozói tanácsadás protokolljainak helyes alkalmazása tehát azt is jelenti, hogy mindent megteszünk a családba történő visszahelyezés érdekében.

Minden protokoll, amelynek a helyes alkalmazása előmozdítja a vérszerinti kapcsolat erősítését, értelmezést nyer a 2. indikátor vonatkozásában. Például a kapcsolattartásra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása is ezt a célt szolgálja. Még kiterjesztettebb értelmezésben azt is ajánlott vizsgálni, hogy a bv. Intézetekben született csecsemők elválasztása anyjuktól kellően indokolható-e, illetve mit kell tenni annak érdekében, hogy az elválasztásra legalább a korai kötődés időszakában ne kerüljön sor.

3. A gyermek és hozzátartozója a gondozás során nem részesülnek hátrányos megkülönböztetésben.

Az indikátorral meggyőződünk arról, hogy a gyermek és szülei (adott esetben más törvényes képviselője vagy hozzátartozója) megkülönböztetéstől mentes eljárásban, bánásmódban részesültek-e valamely protokoll alkalmazása során. Mindenekelőtt vizsgálandó (kizárandó), hogy: faj, bőrszín, nem (nemi identitás), nyelv, vallás, politikai vélemény, származás (nemzeti, nemzetiségi, etnikai), társadalmi helyzet, betegség/fogyatékoság alapján történt-e különbségtétel.

A hátrányos megkülönböztetésnek számos, a felsoroltakon túli esetei is lehetségesek. Ezek felismerésére kellő felkészültséggel és érzékenységgel kell rendelkezni:

Például:

- házasságon kívül született gyermek
- egyszülős családból („csonka”) származó gyermek
- sokgyermekes családból származó gyermek
- egygyerekes családból származó gyermek
- külföldi állampolgárságú gyermek
- gyermekotthonos gyermek („zacis gyerek”)
- menekült gyermek
- HIV/AIDS-ben szenvedő gyermek
- munkanélküli szülők gyermeke
- a gyermek viselkedése deviáns
- deviáns életvitelű szülők gyermeke
- szegénységben élő szülők gyermeke
- bűncselekményt elkövetett gyermek
- bűncselekmény áldozata a gyermek
- pszichiátriai tüneteket hordoz a gyermek

A példák sokaságát nehéz számba venni, nem is szükséges ahhoz, hogy felismerésükre képesek legyünk.

Általában hátrányos megkülönböztetésről beszélünk, de lehetnek helyzetek, amikor a gyermek vélt, vagy valós érdekében egy harmadik személy (politikai) nyomásgyakorlóként lép fel.

Ennek formái:

- valamilyen előnnyel kecsegtetik a protokoll alkalmazóját, ha bizonyos megoldást preferál
- valamilyen hátrány helyeznek kilátásba (zsarolás), ha a protokoll alkalmazója nem az elvárt megoldást, javaslatot támogatja.

A hátrányos megkülönböztetés veszélye fokozott, ha a gyermek a Gyvt. értelmében speciális, vagy különleges szükségletű. Az egyes protokollok alkalmazásakor a szakmai szereplők viselkedésének, kommunikációjának előítéletmentesnek kell lennie. Ez azt jelenti, hogy a szakemberek létező előítéleteiket (ezt nem tudjuk kizárni) legyenek képesek kezelni tudni, önismeretük, önkontrolljuk az elvárható módon működjön.

Végeredményben a szociális munka etikai kódexe idevonatkozó cikkelyeinek feleljenek meg munkavégzésük során. Egy esetmegbeszélés alkalmával vagy egy családi csoportkonferencia ülésén a gyermek, a hozzátartozó, vagy más szakmai körből jelenlévő szakember (leggyakrabban pedagógus, gyermekorvos) részéről megnyilvánuló megkülönböztetésre vagy előítéletességre utaló megjegyzés esetén az adott helyzetben legcélravezetőbbnek látszó módon reagálni kell az elhangzott negatív véleményre.

Soha nem hagyhatunk kétséget a felől, hogy a gyermekvédelmi szakmát képviselő szakember miként gondolkodik, hogyan értelmezi a megjegyzést, vagy megnyilvánulást.

4. A gyermek részt vesz a személyét érintő döntésekben.

Ez az indikátor együttesen alkalmazandó a 11. indikátorral, mert a gyermek részvétele valamely döntésben feltételezi, hogy szabadon véleményt nyilváníthat.

Az indikátor alkalmazásával meggyőződünk arról, hogy a gyermek részvétele biztosított-e a protokollok alkalmazásakor. Miután a részvétel célja az, hogy a gyermek részese, aktív szereplője legyen a róla születő döntéseknek, azok realizálása során (pl. védelembe vett gyermek, családbafogadott gyermek, új gondozási helyre kerülő gyermek) kellően motivált és érdekelt legyen, ezért kérdés lehet, hogy vajon csak ítélőképessége birtokában lévő gyermek esetében értelmezendő-e az indikátor. A válasz: nem!

A nemzetközi ajánlások általában tartózkodnak az életkor konkrét meghatározásától, mert az gyengítené e gyermeki jog érvényesítését.

Az intellektus fejlődésbeli elmaradása (pl. szocio-kulturális okból) vagy az értelem valódi sérülése (tanulásban akadályozottság, értelmi akadályozottság) nem lehet oka a részvétel elmaradásának, miként a gyermek szociális kapcsolatainak zavara sem (pl. autisztikus tünetek).²

² Korábbi, de napjainkban még használatos terminológiával: mentális retardáció, enyhe értelmi fogyatékos, közép súlyos értelmi fogyatékos (debilis, imbecilis).

Ilyen esetekben megfelelő szakemberek bevonásával (gyógypedagógus, pszichológus) segíteni, támogatni kell a részvételt, azaz ennek meglétéről kell meggyőződnünk.

Tehát az ítélőképesség hiányát csak akkor fogadhatjuk el, ha azt súlyos fogyatékossgal együtt járó betegség vagy pszichiátriai betegség okozza.³ Azonban ilyenkor is szükséges, hogy a gyermeket képviselje gondozója/gyámja, aki őt a legjobban ismeri és szükségleteit „szándékát, kívánságát” közvetett módon megjeleníti.

Az érzékszervi és mozgásfogyatékossgok esetében az indikátort maradéktalanul használni szükséges.

Minden olyan esetben, amikor a gyermek részvétele nehezített, például nem érti jól a nyelvet, vizsgálándó, hogy a szóban forgó nehézség elhárítására milyen segítséget kap.

A gyermek részvételét az őt érintő döntésekben a Gyvt. is előírja. Az elhelyezési protokoll használatakor erről például egyszerűen meggyőződhetünk. (A jegyzőkönyv szerint a gyermek részt vett az elhelyezési értekezleten). Ez önmagában csak formális megfelelést jelent, ezért vizsgálni szükséges, hogy a részvétel érdemi volt-e.

A részvételnek a gyermek élete minden színterén meg kell valósulnia, különösen azokban a protokollokban, amelyek használatára nap mint nap sor kerül (ezek például a gyermek gondozása-nevelése feladatai a gyermekek és a családok átmeneti otthonaiban, gyermekotthonban, nevelőszülőnél).

A leggyakoribb élethelyzetek a következők: zsebpénz felhasználása, önállóság mértéke az öltözködésben, önkiszolgáló tevékenységek, a gyermek mit szeretne sportolni, iskolaválasztás-pályaválasztás.

Módszertani kérdés az indikátor szakszerű alkalmazása, amire itt részleteiben nem térünk ki, pusztán emlékeztetünk rá, hogy minden szereplőt szükséges meghallgatni, minden előírt dokumentációt meg kell tekinteni. (a gyámi, gondozói tanácsadó külön beszélget a gyámmal (gondozóval) és külön beszélget a gyermekkel).

5. A gyermek és hozzátartozója megismerheti a nekik nyújtott szolgáltatásokat.

Ez az indikátor szorosan összekapcsolódik a 10. indikátorral, mert a gyermeknek és hozzátartozójának nyújtott szolgáltatások megismerése csak megfelelő információk birtokában lehetséges.

A szolgáltatások megismertetése egyfelől a bizalomépítést, egyben a kiszolgáltatottság érzés megszüntetését szolgálja, másfelől praktikus, a szolgáltatás használatát elősegítő ismereteket nyújt. Összességében előmozdítja, erősíti a gyermek/a szülő és az intézmény, szakember együttműködését.

³

BNO kód F73, vagy ha a gyermek IQ-ja 20-49 között határozható meg, olyan teszttel, amelynek átlaga 100. Olyan pszichiátriai betegség, amikor a gyermek magatartásával önmagát és a közösséget súlyosan veszélyezteti. A betegségek és fogyatékossgok igazolását csak az 5/2003. (II. 19.) ESZCSM rend. alapján jogosult szakorvos adhatja ki, tehát kizárólag ennek alapján állíthatjuk, hogy a gyermek nincs éntélőképessége birtokában.

A szolgáltatások megismertetése során fontos törekedni arra, hogy a gyermekben/szülőben kellően tudatosuljon: az igénybevett szolgáltatás a gyermek és a család szociális, mentális és erkölcsi jólétét, fizikai és szellemi egészségét szolgálja. Ennek megvalósulását az indikátor csak közvetve képes mérni, pontosabban azt tudjuk mérni, hogy a tájékoztatás, egy szolgáltatás megismerhetőségének mélysége általában megfelelő-e. (Egy konkrét esetben mindig számolni kell azzal, hogy a gyermek/szülő önkéntesen veszi-e igénybe a szolgáltatást, vagy kényszerintézkedésről van szó).

Egy protokoll alkalmazásakor, illetve azt megelőzően a gyermeket/szülőt meg kell ismertetni annak lényegével, céljával, a várható eredménnyel, a szereplőkkel és minden más fontos körülménnyel, információval.

Lehetőséget kell biztosítani, arra, hogy a gyermek/szülő kérdezhesen. A protokoll eredményes használatának fontos feltétele ez, az elmulasztás lehetősége időhiány miatt kockázatként kezelendő.

A megismertetés, tájékoztatás módok sokfélék lehetnek, de minél szélesebb körűek és változatosak, annál inkább bizalomnövelők és egyben egy intézmény, egy szolgáltatás transzparenciáját is növelik.

Például:

- a településen a közösségi helyeken (önkormányzat, ügyfélszolgálat iroda, orvosi/gyermekorvosi rendelő, iskola, óvoda, közösségi ház) kifüggesztve megtalálható a szolgáltatások elérhetősége
- az önkormányzat, az intézmények (különösen az alapellátás intézményei) építészeti, belsőépítészeti szempontból megjelenésükben küldetésük felől, nem hagynak kétséget, esztétikusak és bizalmat ébresztőek
- az önkormányzat és intézményei működtetnek honlapot, interaktív honlapot.
- a helyi írott sajtóban, helyi és regionális rádió és TV adásaikban rendszeresen hírt adnak szolgáltatásaikról
- az intézmények informatív és esztétikus kiadványokat, prospektusokat készítenek magukról, és fontosabb szolgáltatásaikról
- az intézmények rendszeresen tartanak nyílt napokat, informálják erről célcsoportjaikat
- a gyermekotthonban élő gyermek megismeri a házirendet és más helyi szokásokat
- a gyermekotthonban élő gyermek ismeri a gyámi, gondozói tanácsadó, a gyermekjogi képviselő elérhetőségét
- az egyes szolgáltatók, például a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai közös eszmecsatákat, szakmai fórumokat tartanak. Ebből következően kellően ismerik egymást és informálni tudják a gyermeket/szülőt a társszolgáltatókról is
- a gyermeknek/szülőnek elmondják, hogy hogyan utazhat a család lakóhelye és a gyermekotthon/nevelőszülő székhelye, lakóhelye között
- a gyermek/szülő a leendő gondozási helyet előre megismerheti

- az örökbefogadásra várakozó szülőkkel megismertetik a közvetítéssel foglalkozó legálisan működő civil szervezeteket, az örökbefogadó szülők egyesületeit
- a bűncselekményt elkövetett gyermek, megismeri a büntetőeljárás szakaszait, intézményeit, szereplőit, a követendő magatartási szabályokat
- a gyermekotthonban, nevelőszülőnél élő gyermek és az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt megismeri az otthonteremtés lehetőségeit.

6. A gyermek identitása kialakításához, megerősítéséhez megfelelő támogatást kap.

Az indikátorral a gyermek identitása kérdésének több komponensét vizsgáljuk. Legelőször is azt, hogy valamely protokoll alkalmazása a gyermek identitása tiszteletben tartásával történt-e.

Továbbá vizsgálandó, hogy a gyermek megkapja-e származása megismerésének lehetőségét és ahhoz milyen konkrét segítségben részesül.

A nem korai életkorban gondozásba került gyermeknél már rendszerint nem a származás megismeréséről, hanem az identitása fejlesztése, erősítése érdekében tett támogatásokat szükséges vizsgálni.

Ha a gyermek származása vélhetően vagy bizonyossággal - ez utóbbi csak szülőjének vagy a gyermeknek magának a nyilatkozatán alapulhat - eltérő a többségtől, akkor különös figyelemmel kell vizsgálni az identitáshoz fűződő szükségletek kielégítését.

(Magyarországon elsősorban a roma származás, de emellett bármely más etnikai, vagy nemzeti kisebbségi származás előfordulhat: például afgán, vietnámi, kínai, mongol).

Az alábbi szempontokkal vizsgálható a kérdés:

- a gyermek ismeri származását, születése körülményeit
- a gyermeknek van folyamatosan vezetett élettörténetkönyve
- a gyermek szabadon gyakorolja vallási és kulturális szokásait
- a településen, a gyermekotthonban működik roma klub, hagyományőrző csoport, amelyet a gyermek látogat
- ha a gyermek iszlám vallás szerint étkezik és tisztálkodik, ezt a tevékenységet szabadon gyakorolhatja-e
- ösztönzik a gyermeket a származási nyelve tanulására
- ha a gyermek menekült, segítik-e hozzátartozóinak felkutatásában
- a gyermek repatriálását kezdeményezték (ha a gyermek legjobb érdekében áll)
- a gyermeket nem akadályozzák nevének használatában
- a gyermek számára biztosított, hogy származásának megfelelő kortárs kapcsolatokat létesítsen.

A többségitől eltérő származás esetén nő a kockázata a hátrányos megkülönböztetésen, ezért célszerű együtt vizsgálni a 3. indikátorral.

7. A gyermek ésszerű időn belül kapja meg a szükségleteinek megfelelő segítséget, támogatást, gondozást.

Az indikátort két dimenzióban kell értelmeznünk.

Egyszer, mint a protokollok megfelelő időben történő alkalmazásának a tesztjét. Másszor pedig kiterjesztve értelmezzük minden olyan esetre, amikor a gyermek érdekében intézkedésekre, beavatkozásokra van szükség, illetve amikor a gyermek gondozása, ellátása során az időbeliség fontos.

Az első esetben viszonylag könnyen tájékozódhatunk, mert számos protokoll – de nem mindegyik – esetében jogszabály írja elő, vagy jogszabályból következik, hogy a protokollt milyen időhatárokkal, ill. határidők megtartásával kell alkalmazni. Az örökbefogadás előkészítésének protokollja jellemzően ilyen, vagy a gondozási hely kijelölésére/megváltoztatására teendő szakszolgálati javaslat is határidőkben bővelkedik.

A teszt alkalmazása nem jelenthet pusztán automatizmust, mindig vizsgálni kell:

- ha valamely protokollrész alkalmazására *legfeljebb* x nap (rendszerint 15, 22) áll rendelkezésre, törekedtek-e a gyermek érdekében arra, hogy „ésszerű időn belül” azaz a szakmai szempontok sérülése nélkül a legrövidebb (legszükségesebb) idő alatt történjen meg például a gyermek szakértői bizottság általi vizsgálata.
- Ha valamely protokollrész alkalmazására *legalább* x napot rendel a jogszabály, akkor az ésszerű időn belülség minimum x nap, de a gyermek legjobb érdekében több is lehet. Például örökbefogadáskor a barátkoztatás minimum idejét a konkrét gyermek esetében kevésnek találjuk, ezért annak meghosszabbítására kerül sor.

Más esetekben az ésszerű időt, mint időtartamot nehéz és felesleges is pontosan meghatározni.

Ha a gyermek lázas beteg, akkor az orvoshoz történő eljuttatása ésszerű időn belül kell, hogy megtörténjen. Itt az ésszerű azt jelenti: azonnal, haladéktalanul.

Ha a gyermekotthonban a gyermek naptári naphoz kötve kapja meg a téli ruházatát és nem a tényleges időjárás függvényében, és ez azt eredményezi, hogy néhány napig, vagy hétig nem viselhet meleg ruhát, akkor nem csak az ésszerű időben kitétel nem teljesül, de a gyermek jó egészséghez fűződő jogát sem garantáljuk.

A védelembé vétel vagy az átmeneti nevelésbe vétel során annak megállapítására, hogy az intézkedésre ésszerű időn belül került sor, csak az esettörténet retrospektív vizsgálatával adható válasz.

8. A gyermek kapcsolatot tart a kapcsolattartásra jogosult személyekkel, mindenek előtt a szüleivel.

A gyermek kapcsolattartása a szülői kapcsolat erősítését, támogatását jelenti. A kapcsolattartás előmozdításához nyújtott segítséget és a tényleges megvalósulását kell vizsgálni.

Nagyon eltérőek a gyermek és a szülő lehetőségei, hiszen más és más a mozgástér, ha átmeneti nevelt a gyermek, vagy a gyermekek átmeneti otthonában került elhelyezésre.

Akadályozottságot jelent a kapcsolattartásban, ha a szülők külön élnek, vagy külföldön tartózkodnak, vagy a szülő büntetés végrehajtás alatt áll. Az akadályozottság nem a kapcsolattartás lehetetlenségét jelenti. A gyermek számára ilyen esetekben is meg kell teremteni a szülővel történő találkozás lehetőségét.

Kapcsolattartás alatt elsősorban, de nem kizárólagosan a személyes kapcsolat létrejöttét kell érteni, ha azt nem tiltotta meg a hatóság vagy bíróság.

Ha a szülő kapcsolattartási joga gyermekével korlátozásra került (gyakoriságát és helyszínét illetően), akkor a korlátok betartása mellett törekedni kell a korlátozott lehetőség maximális kihasználására, azaz a teljesülést kell vizsgálni.

Az egyes protokollokkal való munka során a következő szempontok figyelembe vétele, érvényre juttatása vizsgálandó:

- a gyermeket (rendszeresen) látogatják, a gyermek hazamegy,
- a gyermeket elviszik, elkísérik a kapcsolattartás helyszínére, például kijelölt gyermekjóléti szolgálathoz, büntetésvégrehajtási intézetbe,
- a gyermek és a szülő felkészítést, támogatást kap a kapcsolattartás eredményessége érdekében (a gyermekjóléti szolgálat családgondozójától, a gyermekotthon vagy a nevelőszülői hálózat családgondozójától, a gyámtól, a nevelőszülőtől, a gyermek/lakásotthoni csoport vezetőjétől, a nevelőszülői tanácsadótól, pszichológustól),
- a kapcsolattartás újraszabályozását kezdeményezi a gyermek gyámja (hivatásos gyámja), nevelőszülője, nevelőszülői tanácsadója, gyámi, gondozói tanácsadója,
- a gyermek véleményét, szándékát meghallgatják a kapcsolattartás érdekében,
- a szülő támogatást kap kapcsolattartása újraszabályozásának kezdeményezéséhez,
- a nem személyes vagy nemcsak személyes kapcsolattartás helyett/mellett a gyermek és a szülő között szabályozott és csak ésszerűen korlátozott módon rendszeres a telefonkapcsolat,
- a gyermek hozzáfér a telefonhoz,
- a telefon használat költsége költségvetésből biztosított,
- a gyermek számára biztosított a postai és elektronikus levelezés szüleivel (vagy más hozzátartozójával), ennek költségei költségvetésből biztosítottak,
- ellenőrzik-e, hogy a kapcsolattartást a gyermekotthon/nevelőszülő nem korlátozza nevelési célzattal,
- a szakszolgálatnál/gyermekotthonban (vagy adott esetben más helyszínen) van-e a kapcsolattartás céljára kialakított szoba,
- a kapcsolattartó szoba felszereltsége és barátságos berendezése (például játékokkal, pelenkázóval) előmozdítja-e a gyermek-szülő kapcsolat pozitív alakulását,
- ha a távolság indokolja, ott aludhat-e a gyermekotthonban a szülő és biztosítanak-e neki ellátást (étkezés, tisztálkodás)

- ha a szülőnek nincsen pénze útiköltségre, ki finanszírozza az utazást, megghiúsult-e a kapcsolattartás ilyen okból,
- figyelemmel kísérik-e a kapcsolattartás hatását, eredményét a gyermekre, megtörténik-e ennek dokumentálása,
- amennyiben a gyermek nem a szokásos gondozási vagy tartózkodási helyén, hanem például kórházban van, miként segítik elő, hogy kapcsolattartása biztosított legyen,
- ha a gyermek (fiatalkorú) előzetes letartóztatásban, vagy szabadságvesztés hatálya alatt áll, miként valósul meg a kapcsolattartás a szülővel, gyámjával, gondozójával.

Az indikátor alkalmazása során külön figyelmet kell fordítani két kockázati lehetőség figyelemmel kísérésére.

Az egyik a 3. indikátor szempontrendszere, a másik a gyermek betegsége, fogyatékosága.

Az utóbbi esetben a gyermeknek és a szülőnek egyaránt több támogatást kell kapnia a kapcsolattartáshoz.

9. A gyermek személyes szabadságában nincsen korlátozva (kivéve, ha annak törvényes feltétele fennáll).

Az indikátor értelmezési tartománya látszólag szűk teret enged. Ez azt jelenti, hogy a személyes szabadság egyenlő a fizikai korlátozás nélküli szabad mozgással.

Ennek ellentéte ugyanis a korlátozás, ami tartalmát tekintve szabadságmegvonással jár, hiszen például a nevelési felügyelet elrendelésekor a gyermek, nem hagyhatja el az intézmény területét, vagy szigorúbb esetben a nevelési felügyelet letöltésére kialakított helyiségben kell tartózkodnia.

A nevelési felügyelet jogintézményének törvényi garanciális feltételei adottak, az indikátor értelmezését erre az esetre nem terjeszthetjük ki.

A személyes szabadság korlátozhatatlanságát tágabban kell értelmeznünk. Abból indulunk ki, hogy a gyermek nincsen abban a helyzetben, hogy átgondolt, felelős döntéseket hozzon. Ellenkező esetben a szocializációs folyamatot és annak részét, a nevelés értelmét magát, - ami a jutalmazás-büntetés jogszerű és pedagógiaileg helyes eszközeivel él - tagadnánk.

A polgári jog a gyermeket cselekvőképtelennek, illetve korlátozottan cselekvőképesnek tekinti és a szülőre/törvényes képviselőre ruházza a fontosabb ügyekben szükséges jognyilatkozatok tételét a gyermek helyett. A jognyilatkozatok gyakran valamilyen akarat, szándék kinyilvánításai. Például a gyermek szabad akarata ellenében olyan helyszínen fog kapcsolatot tartani a külön élő másik szülővel, ahová ő nem szeretne elutazni. Ez tartalmilag ugyanaz mintha a gyermek szeretne valahová elmenni, viszont ebben mi megakadályozzuk. Mindkét esetben a szabadságmegvonás változataival szembesülünk.

A szabadság korlátozhatatlansága fogalmát, mint indikátort az „Egyezmény a gyermek jogairól” dokumentum szellemében kell értelmeznünk.

A 14. cikk 2. bekezdés

„Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítsák”

és a 18. cikk 1. bekezdés

„A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre, illetőleg, adott esetben a gyermek törvényes képviselőire hárul. Ezeket cselekedeteikben mindenekelőtt a gyermek mindenek felett álló érdekének kell vezetnie”

Életszerű felfogásban tehát a szülő/törvényes képviselő (és mindazok a szakemberek, akik a gyermekkel a gyermekvédelmi rendszerben, az egészségügyben, a közoktatásban kapcsolatba kerülnek) a gyermek érdekében szükséges és arányos módon korlátozhatja a gyermek szabad akaratát.

A korlátozásnak preventívnek, célirányosnak, a gyermek fejlődését szolgálónak és humánusnak kell lennie.

A korlátozást meg kell előznie a gyermek megnyerésére, vagy motiválására tett kísérleteknek.

Könnyen belátható, hogy akárcsak egy kötelező védőoltás beadása, vagy a gyógyszerek bevitelének nehézsége ilyen gyakorlatot követel meg.

Általánosságban elfogadható – ami a konkrét helyzetek elemzését nem helyettesítheti – ha a korlátozással életveszélyt hárítunk el. Például az úttesten átszaladni szándékozó kisgyermek visszatartása, „visszarántása” (ez utóbbi már a bántalmazással majdhogyan nem egyenlő), több mint megengedhető, hanem elvárható reakció a szülő vagy a gyermek felügyeletével megbízott személy részéről.

Hasonló helyzetek gyors, határozott megszüntetése az élethez fűződő legerősebb alapjog védelméhez megengedhető.

Tehát személyes szabadságában – akarata véghezvitelében - rövid ideig korlátozom azt a gyermeket például a lakásotthonban, aki arra kíváncsi, hogy társa belefér-e a mosógépbe.

A nevelést szolgáló pedagógiai helyzetekben ugyancsak korlátozásokra lehet szükség.

A társadalmilag elvárható helyes szokások kialakítása érdekében a korlátozást közvetett formában célszerű alkalmazni, azaz például szabályzatba, házirendbe foglalva a magatartási szabályokat, amelyek tartalmazzák a megszegésük esetén várható következményeket.

Az életszerű helyzetek sokféleségében célszerű mindig a jogok és kötelezettségek egyensúlyban tartására figyelni.

A gyermek valamely, a fejlődését elősegítő, vagy éppen a sérülését elkerülendő cél érdekében elsősorban a megnyerés, meggyőzés, motiválás eszközeivel kell, hogy befolyásunk alá kerüljön.

Rendkívül fontos a figyelem középpontjában tartani azt az elvet, hogy a gyermek valamely jogsértésével nem ad alapot arra, hogy más jogát korlátozzuk büntetési mód gyanánt. Például a gyermek a meghatározott

időre nem jött vissza a nevelőszülőhöz, a gyermekotthonba, ezért hétvégén nem mehet haza (kapcsolattartás korlátozása!)

Vizsgálandó, hogy a fokozatosság elvét érvényesítve mennyire széles eszköztárral próbálták a gyermeket befolyásolni.

Magatartásproblémás és pszichés zavarokkal küzdő gyermek esetében a személyes szabadság korlátozásának megelőzésére mindig kell terápiás tervet készíteni és szakmai, szakmaközi esetmegbeszéléseken rendszeresen értékelni a gyermek helyzetét.

Az indikátor körültekintő alkalmazása elvárható többek között a gyermekjogi képviselőktől, a gyámi gondozói tanácsadóktól és a nevelőszülői tanácsadóktól.

10. A gyermek életkorának megfelelő információkhoz juthat.

Az indikátort úgy értelmezzük, hogy a gyermek hozzájut azokhoz az információkhoz, amelyek életkorának megfelelő módon előmozdítják szociális, szellemi és erkölcsi jólétét, fizikai és szellemi egészségét.

Ennek megfelelően:

- a gyermek a szülőtől, gondozójától, nevelőjétől, nevelőszülőjétől, gyámjától mindenek előtt mesélés, beszélgetés formájában kulturálisan hasznos információkat kap,
- a gyermekkel való (óvodán, iskolán kívüli) napi életgyakorlatok és tervszerű foglalkozások során képessé teszik őt az információk befogadására, értelmezésére, az önálló információszerzésre,
- a gyermek hozzáfér az életkorának megfelelő vizuális (képeskönyv, mesekönyv, könyv, újság, számítógép használat, fotó, film) és auditív (zene, ének, ismeretterjesztés, hírek), információkhoz,
- a gyermek részt vesz érdeklődésének megfelelő kulturális rendezvényeken, eseményeken, tudományos és/vagy művészeti érdeklődésének, sportolási szándékának megfelelő tevékenységet végez (szakkörök, egyesületek, stúdiók),
- ha az információszerzés eszközei elektronikusak (különösen a TV és az Internet esetében), akkor a gyermek életkorának megfelelően szabályozott használattal és keretek között teheti ezt,
- a családban vagy intézményben gondozott gyermek a jólétére ártalmas információktól védelmet kap,
- ha a gyermek valamely kisebbségi, vagy nemzetiségi csoporthoz tartozik, akkor nyelvi szükségletére figyelemmel juthat információkhoz. Az információknak elő kell segíteniük a gyermek önazonosságának fejlődését,
- a gyermek betegsége, fogyatékosága (különösen az érzékszerveket és az értelmet érintő) nem lehet akadálya az információszerzésnek (például mentális akadálymentesítés) annál inkább fokozott figyelmet és speciális módot igényel az információk megszerzése,
- a gyermek megfelelő mennyiségű és minőségű, a fejlődését elősegítő információkhoz jutása érdekében a szülő segítséget kap ez irányú szülői feladata ellátásához, ha fogyatékos, ha beteg, ha szocio-kulturális szempontból rossz körülmények között él (például részt vesz a „Biztos kezdet” programban),

- ha a gyermek hospitalizálódott vagy szocio-kulturálisan hátrányos helyzetű családból (például halmozottan hátrányos helyzet) került gondozásba, akkor elmaradása, hátránya behozásához többlettámogatást kap az információszerzés területén (például fejlesztőpedagógiai foglalkozással),
- ha a gyermek (és családja) médiatudósításban szerepel, akár áldozatként, akár feltételezett elkövetőként, a magánélet fokozott védelmében részesül. Ehhez a gyermek (a szülő) segítséget kap a gyermekjóléti szolgálattól, a gyermek gyámja/hivatásos gyámja védelmében részesül. (Például a gyermek (fiatalkorú) helyett a törvényes képviselőjét ellátó gyám, eseti gondnok nyilatkozik).

Az indikátor alkalmazása során figyelemmel kell lenni a 4., 9., 11. indikátorra, együttes alkalmazásuk célravezető.

(Például a szempontok együttes kezelése szükséges a gyermek iskolaválasztása, érdeklődésének megfelelő művészeti- vagy sportág megválasztása értékelésekor)

11. A gyermek szabad véleménynyilvánításának és önkifejezésének lehetősége biztosított.

Az indikátor alkalmazásánál tudni kell, hogy a mindennapi életben a gyermek véleményének tiszteletben tartását, figyelembevételét kulturális és konvencionális akadályok nehezítik, akár csak a 4. indikátor esetében.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának a 7. számú átfogó kommentárja 2005., 14. bekezdése segít a gyermek véleménynyilvánításának figyelembevétele kiterjesztett értelmezésében.

„A fiatal gyermekek különösen érzékenyek környezetükre, és nagyon gyorsan megértik az életükben szerepet játszó embereket, eseményeket, megismerik a helyeket, és tisztába jönnek saját egyediségükkel. Választanak, és számtalan módon kifejezik érzelmeiket, gondolataikat, vágyaikat már jóval azelőtt, hogy képesek lennének a beszélt vagy írott nyelv szabályainak alkalmazására”.

Ebből következően véleményformálásra képesnek kell tekinteni alsó korhatár nélkül a gyermeket. Aggályosnak tűnhet az újszülöttkor, vagy az értelem súlyos sérülése esetei. A kiterjesztett értelmezés éppen az jelenti, hogy a szóban forgó esetekben a gyermekhez legközelebb álló személy(ek)nek képesnek kell lenniük arra, hogy a gyermek viselkedéséből, nem verbális kommunikációiból szakszerűen „olvasni tudjanak”, azaz a gyermek ilyen módon kifejezett szükségleteit, szándékait, kívánságát dekódolják és azt, mint véleményt, önkifejezést azonosítsák és közvetítsék.

A gyermek véleményének figyelembevétele természetesen korának és érettségének megfelelően kell, hogy történjen.

Ez részben evidencia, hiszen az életkort és az érettséget, mint egy adott időben fennálló állapotot nem befolyásolhatjuk. Ez egyszerre egy objektív korlát, de lehetőség is ugyanakkor. Másrészt viszont – miután a nemzetközi ajánlások sem az életkort, sem az érettséget szándékoltan nem definiálják – a protokollok alkalmazóira hárul az a kötelezettség,

hogy a gyermeket az adott kérdésről, annak következményeiről megfelelően tájékoztassák. Ez azt jelenti, hogy képessé kell tenniük a gyermeket arra, hogy egy esemény, egy változás bekövetkezését az életében megértse, elemezni tudja, és véleményt nyilvánítson róla.

Látható, hogy a korlátozások elkerülését szolgálja az életkor és az érettség fogalmának definiálatlansága. Ezért a protokollok, de az indikátorok alkalmazói is egyaránt komoly kihívással kerülnek szembe.

Mindig tisztázandó: a gyermek közvetlenül, vagy képviselője (szülő, gyám, gondozó) útján formál véleményt. Kellően megalapozott-e, indokolható-e, amikor képviselője útján teszi ezt.

Például az örökbefogadó családhoz adaptációra kihelyezett gyermek és az örökbefogadók kapcsolatának fejlődését figyelemmel kísérő szakembernek, különösen a pszichológusnak végeredményben alacsony életkorú gyermek esetében nem, vagy nem pusztán csak a verbális kommunikációt, hanem a gyermek viselkedésének egészét kell tekintetbe vennie, amelyből a gyermek véleménye, akarata, szándéka megragadható. Kisgyermekes esetében és fontosabb ügyekben mindig segítse pszichológus a gyermek véleményének megismerését.

A véleménynyilvánításnak és magának a részvételnek is előfeltétele a gyermek megfelelő tájékoztatása. Az indikátor alkalmazásával meg kell győződni arról, hogy például a gyermeknek módjában áll-e megismerni – előzetesen – leendő nevelőszülőjét, gyermekotthonát és azt is, hogy véleménye kialakításához elegendő információ áll-e rendelkezésére.

Vizsgálni szükséges továbbá, hogy súlyos (szexuális) bántalmazást elszenvedett gyermek meghallgatása során miként törekedtek az ismételt traumatizáció elkerülésére. (Egyszeri alkalommal történő videón rögzített meghallgatással).

Itt természetesen nem a rendőrség számára készítünk protokollt, de a gyermek meghallgatására éppúgy sor kerülhet gyermekjóléti szolgálatnál, területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál, gyermekotthonban.

Fontos annak vizsgálata is, hogy a gyermek van-e olyan helyzetben, hogy befolyásmentesen és félelem nélkül alkothat véleményt.

Számos esetben tapasztalható, hogy a gyermeket gyermekotthoni társai megfélemlítik, vagy a nevelőszülő teszi ezt saját érdekeinek alárendelve és kiszolgáltatva a gyermeket.

A gyermek véleménynyilvánításának fontos színtere a szakellátásban az érdekképviselői fórum és a gyermekönkormányzat. Ennek rendszeres és érdemi működését szükséges vizsgálni, kevésbé formális – eseményszerű – voltát. Kérdés, hogy a gyermek bevonása az őt érintő kérdésekbe mennyire történik meg. Számos kérdés között itt elsősorban a gyermek ellátását, gondozását, szabadidejét, egyáltalán az otthonban élhető életet – többek között a házi rend – illető kérdésekbe való véleménynyilvánítást és annak kellő súllyal történő figyelembevételét kell vizsgálni.

Ugyancsak fontos, hogy a gyermeknek van-e módja anonim módon segítséget kérnie, ennek milyen formájával élhet.

Ide tartozik a gyermekjogi képviselő működésének vizsgálata is, ami nem a képviselő munkájának tartalmi értékelését jelenti, hanem:

- a gyermekjogi képviselő elérhetősége (telefon, email) biztosított-e,

- a gyermekjogi képviselő fogadó órákat tart, ennek helyét és idejét a gyermek ismeri.

A 11. indikátor alkalmazásában különösen járatosnak kell lennie a gyámi, gondozói tanácsadónak, a nevelőszülői tanácsadónak, a hivatásos gyámnak, a gyámnak (ha nem lát el egyidejűleg gondozási-nevelési feladatot is).